

1633

Հայկերգ

2004

Printed in Turkey

- 19 m. *Handwritten text*
- 11 *Handwritten text*
- 10 *Handwritten text*
- 14 *Handwritten text*
- 3 *Handwritten text*
- 6 *Handwritten text*

105

281.6:282

79
18
96
2

2850
8
054
2

1150
501
120
38
15

10
1
010
2
284

852
601
168
16
084

633

48

544-624

Printed in Turkey

--65

ԳԼՈՒԽ

ՆԿՆՂՆՑԻՈՅ

Իմ

Հոսվմեական եկեղեցիին պահանջ-
մունքները

Եւ Վրէնսոս Գլուխ Է Նկնղեցոյ :
Նսիես . Է . 23 :

~~ՅՈՒՆ~~
~~ՔԵ~~

Ի ՕՍԻՍԻՆԻՆ

Ի Տպարանի Կոլեկեւնոս Կոնֆէրէ

1840

222 / 22

6308
39

Հուլիանի եկեղեցիին պահանջն անելը :

Ամենուն յայտնի է որ Հուլիանի
Պապը իրեն համար կրսէ թէ ինքը
տիրեղերական Ապիսկոպոսը , բոլոր ե-
կեղեցիներուն գլուխը , ու աշխարհ-
քին մէջը Վրիստոսի փոխանորդն է ,
որուն բոլոր մարդիկ ինչպէս որ Վը-
րիստոսին կրճնազանդին անանկ ալ
իրեն հնազանդութիւն ցուցնելու
կապված են : Ասոնք շատ բարձր խըն-
դիրներ կամ պահանջմունքներ են որ
իրեն կրսեփհականէ . ու թէ որ ճշմա-
րիտ են նէ՛ շատ հարկաւոր է որ բոլոր
աշխարհք զիտնայ անոնց ճշմարտու-
թիւնը : Ասոնք բարձր պահանջմունք-
ներ են ասանկ մէկ մահկանացու մարդու
մը ընելու , ու մենք իրաւունք ունինք
անոնց ճշմարիտ ըլլալուն վրայ խիստ
յայտնի վկայութիւն փնտլուել : Միայն
մէկ մարդու մը իրեն համար զբուցածը ,
այսինքն՝ Աս աշխարհքին մէջը Վրիս-

տոսի փոխանորդն եմ ըսելը բաւական
 չէ մեզ հաճեցունելու : Մենք աղէկ
 գիտենք՝ որ աշխարհքիս մէջը խաբէ-
 ութենէն՝ ի զատ ուրիշ հասարակ բան
 չի կայ , ու մարդիկ միշտ ինչ որ չեն
 նէ՝ ան ենք կրսեն : Ասեւ գիտենք որ
 մեր Վրկիչը ու առաքեալները մեզ
 սուտ քրիստոսներու՝ սուտ մարդա-
 րէներու՝ ու սուտ վարդապետներու
 դէմ զգուշացուցին . ու յայտնի ըսին
 որ մենք ամէն հոգիի չի հաւատանք ,
 հասցա քննենք ան հոգիները ու նայինք
 թէ արդեօք անոնք Մտուծմէ՞ են մի :

Թէ որ ամէն Աս Վրիստոսի անու-
 նովը եկած եմ ըսողներուն հաւատալու
 ըլլանք , պարտինք գրեթէ բոլոր խա-
 բէբաններուն ու հերետիկոսներուն հա-
 ւատալ : Ամենեւին պարտականութիւն
 չունինք մենք ասանկ մէկ բանի մը մէջ
 մէկ մարդու մը լոկ խօսքը բնդունել .
 մեր իրաւունքը ու պարտքը ան է
 որ անոր վկայութիւնները փնտրուենք :
 Պապը մեզի կուգայ ու կըպահանջէ որ

ընդունենք՝ թէ ինքը երկրի վրայ Վ.ը
 ըխտոսի փոխանորդն է : Ա.ս իր պա-
 հանջմանը ճշմարիտ ըլլալուն հաւա-
 տալէն առաջ , մեզն հարկաւոր է ա-
 նոր վկայութիւնները փորձել ու քն-
 նել : Ա.րդեօք սա պահանջմանը ճըշ-
 մարիտ պատճառները ի՞նչ են : Վ.ան-
 ղի թէ որ ինքը չի կրնայ յայտնի ցը-
 ցունել որ սասանկ զօրութիւն մը իրեն
 տրրված է , ան ատենը խաբէքայ ու
 մոլորեցուցիչ մէկի մը պէս պարտինք
 մերժել զինքը . ու անոր սպառնալիք-
 ներէն կամ բանադրանքներէն ամենե-
 ին վախնալու բան մը չունինք : Մեզի
 դէմ շատ երկիւղալի բաներ կրնայ զը-
 րուցել , ու՛ Չեզ ամէնքդ ալ դժոխքը
 կըխրկեմ ըսելով՝ կրնայ սպառնալիք
 ընել , բայց տակաւին ինքը մեզի պէս
 տկար ու անզօր մէկն է , ու ան սպառ-
 նալիքներն ալ շունջ մը առնելու չափ
 հովէն էվել ծանրութիւն չունին :

Ուրեմն ան իրեն սեփհականած պա-
 հանջմունքները ի՞նչ բանի վրայ կը

դնէ : Արսէ թէ , Պետրոս առաքեալ
 ներուն զլուխ կարգադրւած էր , ու
 եկեղեցիին տիեզերական եպիսկոպոսը .
 ու մենք Պապերս ալ անոր յաջորդ
 ներն ենք : Աս զլուցվածքին մէջը
 երկու բան կայ . մէյմը՝ որ Պետրոս
 առաքելոց զլուխը կարգադրւած
 էր , ու մէյմալ՝ որ Պապերը Պետրոսին
 յաջորդներն են : Տայտնի է որ աս
 երկու խնդիրները իրարմէ բոլորովին
 զատ բաներ են , ու թէև հաստատվե
 լու ըլլար ալ թէ Պետրոս առաքելոց
 զլուխն էր՝ անատենը անգամ Հռովմա
 յի Պապերը Պետրոսին օրինաւոր յա
 ջորդները ըլլալը ամենեւին չի պիտի
 երևար : Ի՞նչպէս դիտենք թէ Պետ
 րոս յաջորդներ ունենալու էր . երկ
 րորդ նվ ըսաւ մեզի որ Հռովմայի ե
 պիսկոպոսներէն պիտի ըլլան աս յա
 ջորդները , քան թէ Արուստաղէմի՝ կամ
 Անտիոքի՝ և կամ Ափեսոսի եպիսկո
 պոսներէն :

Բայց նախ աւելիա պարտինք փընտ

ուել՝ թէ արդեօք Վրիստոս Պետրոսը
առաքելոց գլուխ ըրա՞ն մի :

Պասպականներուն առաջին բերած
վկայութիւնը մեր Տէրօջը Պետրոսին
ըսած աս խօսքն է : Մարկ. Ժ. 18 :

« Եւ ես քեզի կսեմ, որ դուն քար ես,
ու աս քարին վրայ պիտի շինեմ իմ ե-
կեղեցիս . և զժոխքին դռները անիկա
չի պիտի յաղթեն » :

Պետրոս քիչ մը ժամանակ առաջ
զըուցեր էր թէ, « Դուն ես Վրիստո-
սը՝ կենդանի Աստուծոյ որդին » : Է-
մայ խնդիրը աս է՝ թէ մեր Փրկիչը
Պետրոսին համար ուզեց ըսել որ ինքը
ան քա՞րն է՝ որուն վրայ եկեղեցին կը-
կայնի, ու՞ որ Ատակարանին շինու-
թեանը հիմը : Ամենեւին մէկն ալ չի
կրնար հաւատալ որ Վրիստոս անոր
(Պետրոսին) համար ուզեց ըսել թէ
եկեղեցիին հիմն է . ինչու որ Պօղոս
կըսէ . (Թ. Ար. 7, 11 .) « Մէկը ալ
ուրիշ հիմն չի կրնար դնել զբլավածէն
'ի զատ, որ է Յիսուս Վրիստոս » :

Ուստի ճշմարտապէս եկեղեցին միայն
մէկ հիմ մը ունի , ու ան ալ Վրիս-
տոս է : Մակայն երկրորդական մտքով
կրնայ ուրիշ հիմեր ալ ըլլալ . ինչ-
պէս Պօղոս կըսէ , (Գաղաթ . ք . 9 .)
«Յակոբոսը՝ ու Նեփոսը՝ և Յօհաննէ-
սը՝ որոնք որ սիւներ սեպված էին” :
Ու Նփեսացոց ալ կըսէ . (ք . 20 .)
«Մուսքելոց ու Մարգարէից հի-
մանը վրայ շինված է , որ անոր ան-
կիւնին գլուխը Յիսուս Վրիստոսն
է” :

Աս երկու տեղին մէջն ալ յայտ-
նապէս առաքեալներուն խրատները ու
վարդապետութիւններն են ան հիմե-
րը որոնց վրայ կըխօսի Պօղոս ,
ու չէ թէ ճշմարտապէս բուն իրենք
առաքեալները : Անոնց խոստովանած
ճշմարտութիւնն է՝ որ հիմի մը կամ
սիւնի մը պէս եկեղեցին իր վրայ կը
բռնէ , և ոչ թէ իրենց պաշտօնա-
տարութեան աստիճանը կամ մեծու-
թիւնը . նմանապէս Պետրոսի դաւա-

Նաժ. ան ճշմարտութիւնն էր՝ թէ
 « Դուն ես Վրիստոսը՝ կենդանի Մտ-
 տուծոյ որդին » , որ Վրիստոս քար
 կոչեց՝ որուն վրայ իր եկեղեցին պիտի
 շինվէր , և ոչ թէ Պետրոս ինքը : Ա-
 սանկ կըբացատրէ աս տունը նաև
 սուրբն () գոստինոսին՝ հայրերուն մէկը՝
 որնոր Հռովմայի եկեղեցին ալ կըն-
 դունէ : « Դուն ես Պետրոս , ու աս
 քարին վրայ որ դուն խոստովանեցար ,
 աս քարին վրայ որ դուն ճանչցար ,
 ըսելով թէ՝ « Դուն ես Վրիստոսը
 կենդանի Մտտուծոյ որդին » , իմ եկե-
 ղեցիս պիտի շինեմ . ես քեզ իմ վրաս
 պիտի կանգնեցընեմ , ու ոչ զիս քու
 վրագ » :

Ի՛նչ մեկնութիւն որ տանք աս տա-
 նը՝ թէ սուրբն () գոստինոսին ըսածին
 հետեւինք որ եկեղեցիին ամենայարգէ
 հայրերուն մէկն է , և թէ ուրիշ մէկ-
 նութիւն ուղենք առնել , բոլորս ալ
 ասոր պարտինք միաբանիլ , թէ մեր
 Վրկիչը ըսել չուղեց որ իրաւցընէ իր

եկեղեցին Պետրոս առաքեալին պէս
 մէկ տկար ու անզօր հիմն մը վրայ շե-
 նէ , որ ինքըզինքին տկար ու անհաս-
 տատ մէկը ըլլալը քանի քանի անգամ
 ցուցուցած է . անգամ մը իր հաւատքին
 տկարութեամբը ծովին վրայ քալելու
 աշխատած ատենը . մէյմալ՝ երբոր
 ինքը կը ջանար Վ.րիստոս համոզելու
 որ մեզքի համար ինքըզինքը պատա-
 րադ չընէ , ու Վ.րիստոս չախեց անի-
 կա՝ ըսելով . «Մէկդի զնա ինծմէ Սա-
 տանայ , ինծի զայթակողութիւն ես
 դուն . ինչու որ դուն Մատուծոյ քանե-
 ըր չես մտնտար , հապա մարդկային
 քաները” , ու մէյմալ երբոր իր տէրը
 երդումներով ու անէծքներով ուրա-
 ցաւ : Ու անգամ մըն ալ Վ.րիստոսի
 մեռնելէն խել մը ժամանակ ետե՛ որ
 ատեն՝ պապականներուն կարծեօքը իր
 Մթողին վրայ հաստատված պիտի
 ըլլար , հեթանոս հաւատացեալներուն
 հետ մէկտեղ կեղծաւորութիւն ըրաւ .
 ու Պօղոս՝ (Գաղաթ . ք . 11) համարին

մէջը) կրսէ թէ, «Աս անոր դէմ կե-
ցայ. որովհետեւ ինքը իբր թէ մեղադ-
րովելու էր»: Ալ ահա ասով կրնանք
վկայել մենք որ ինքը տկար ու սխա-
լական մարդ մըն էր:

Յօժարութեամբ կըխոստովանինք
մենք թէ Պետրոս Յիսուս Վրիստոսի
աշխատաւոր ու ընտիր աւաքեալն էր,
ու աշխարհքին մէջը աւետարանը տա-
րածելու գործիքներուն շատ երևելի
մէկն էր: Իրմով եղաւ աւետարանին
առաջին քարոզութիւնը՝ Վրիստոսի
մեռնելէն ետքը, առաջ շրէաներուն
ու ետքը շեթանոսներուն. ու ինքը
միշտ պատրաստ էր Վրիստոսի ան-
ուանը համար աշխատելու ու նեղու-
թիւն կրելու: Բայց սակայն ինքը լոկ
մարդ մըն էր, ու ինչպէս իր պատմու-
թիւնը կըվըկայէ՝ սխալական մարդ
մը. և ամենևին մէկը չի կրնար կար-
ծել թէ ինքը եկեղեցիին ճշմարիտ
հիմը ըլլայ: Մեր դիտցած մի միայն
հիմը Վրիստոս է. ու Պօղոս ըսաւ՝

ինչպէս որ առաջ ըսինք , «Մէկը ալ
ուրիշ հիմն չի կրնար դնել զըվածէն
'ի զատ , որ է Յիսուս Վրիտտո» :

Թէ որ կրնանք Պետրոսը եկեղեցի
ին հիմը կոչել նէ , ուրեմն Յակոբոսը
ու Յոհաննէսը (Վարդար . ք . 9 .) ու նաև
բոլոր մարգարէներն ալ հիմեր են
(Արիւն . ք . 20) : Եւ այլաբանական մըտ
քովս անոնք հիմեր կրնան ըլլալ .
այսինքն՝ անոնց զըուցած կամ զրած
խօսքերը որ Հոգւոյն սրբոյ անսխալե
լի առաջնորդութեամբն էին , մեր
հաւատքին հիմը կրնան ըլլալ . ինչ
պէս որ անանկ ալ են : Պակայն աս
մասին Պետրոս միւս առաքեալներուն
վրայ դերագոյն իշխանութիւն մը չու
նի : Եւնոնք բոլորը մէկ տեղ աս մտօքս
հիմեր կրավին , ու Եւստուծոյ խօսքին
մէջը մէկ տուն մը չի գտնըվիր որ աս
մասին Պետրոսին մէկ յատուկ իշխա
նութիւն մը տրված ըլլայ : Թէ որ ա
սանկ մէկ տուն մը կայ նէ թող առաջ
բերվի :

Պատականներուն երկրորդ բերած վկայութիւնը (Ստոր. ԺԷ. 19 համարն է) ուր որ Վրիստոս Պետրոսին կըսէ .
 «Ու երկնից Թագաւորութեան բան-
 լիքները պիտի տամ քեզի . և ի՞նչ
 բան որ երկրի վրայ կապէս , երկին-
 քին մէջ կապված ըլլայ . ու ի՞նչ բան
 որ երկրի վրայ արձրկէս , երկինքին
 մէջ արձրկված ըլլայ” :

Բանլիքները իշխանութեան նշան
 են . ու յայտնի է որ բանլիքներուն տա-
 լը , ու կապելը և արձրկելը իշխա-
 նութիւն տալը , միւսնոյն բան են :
 Բայց սա իշխանութիւնը միօրինակ
 բոլոր առաքեալներուն ալ տրվեցաւ ,
 ինչպէս որ (Ստոր. ԺԸ. ԳԼ. 18 համար-
 րէն) կըտեսնանք . ուրտեղ բոլոր ա-
 շակերտներուն մէկտեղ նոյն զրուցած
 խօսքին պէս կըզրուցէ . «Ներկրի վրայ
 ի՞նչ որ կապէք՝ երկինքի մէջ կապված
 ըլլայ , և երկրի վրայ ի՞նչ որ ար-
 ձրկէք՝ երկինքի մէջ արձրկված
 ըլլայ” : Ու նաև (Յով. Ի. 23 ,) ուրտեղ

Վրիստոս ըսաւ բոլոր իր աշակերտներուն « Եւ որ (դուք) մէկուն մեղքը թողուք՝ թողլաժ ըլլայ անոնց . թէ որ մէկունը ետ բռնէք՝ բռնրլաժ ըլլայ » , որ կապելուն ու արձրկելուն պէս նոյն բանը կընշանակէ : Հիմայ մեր Վրկիլիքը ինչ իշխանութիւն որ Պետրոսին տրվաւ , յայտնի է որ ճիշտ նոյն զօրութիւնը նոյն զրուցած խօսքերովը տասներկու աշակերտներուն ալ տրվեցաւ . անոր համար անօգուտ բան է աս մէկ տուն բանը վկայութիւն բերելը՝ թէ Պետրոսին գերագոյն իշխանութիւն մը տրվաժ էր առաքեալներուն մէջը :

Աս փոքրիկ գիրքը կարդացողը պիտի զարմանայ երբոր գիտնայ թէ պապադաւանները ալ ուրիշ բան չունին Մատուածաշունչէն վկայութիւն բերելու իրենց այսչափ պինտ հաստատաժ բանին համար՝ թէ Վրիստոս Պետրոսը երկրի վրայ իր փոխանորդը ու բոլոր առաքելոց գլուխ կարգաժ

է : Սակայն ստանկ է՝ ուրիշ վկայու-
թիւն չունին, և ինչպէս տկար ու ան-
զօր է ան իրենց ունեցած հիմը ա-
սանկ բան մը հաստատելու :

Հիմայ թէ որ մէկ քանի պատահած
բաները փորձելու ըլլանք : յայտնի
կրցըցունեն մեզի անոնք՝ թէ Պետրոս
առաքելոց գլուխ չէր կրնար ըլլար :

Երբոր առաքեալները Վրիտոսի
եկան (Սաղմ. ԺԶ. 1.) ու հարցուցին
թէ՝ «Մեզմէ ո՞վ մեծ է, երկնից թա-
գաւորութեան մէջը» , թէ որ մեր
Փրկիչը առաջվրնէ Պետրոսը երկրի
վրայ իր տեղը փոխանորդ դրած ըլլար
նէ՝ ինչպէս որ պատականները կը հաս-
տատեն, ինչո՞ւ համար պատասխան չի
տրուաւ թէ՝ «Վա՛մ միտքս չի հասկըցա՞ք
մի երբոր Պետրոսին ըսի՝ Ա՛ս քարին
վրայ իմ եկեղեցիս պիտի շինեմ, թէ
ան ձեր մէջը մեծ պիտի ըլլայ, ու
աշխարհի վրայ իմ թագաւորութեանս
մէջ առաջինը» : Աւ երբոր Յակոբո-
սը ու Յօհաննէսը ու իրենց մայրը

Յիսուսի եկան (Մատթ. Ժ. 20, 21: Մարկ. Ժ. 35, 37,) իր Թաղաւորութեանը մէջ ամէնէն բարձր տեղը կամ պաշտօնը խնդրելու համար, որ ճիշդ ան տեղին նման էր՝ որ պապականները կրպնդեն թէ Պետրոսը ունէր, ինչո՞ւ համար չի պատասխանեց՝ թէ «Ատ բանը անհրնարին է. ես ան տեղը արդէն մէկ ուրիշի մը տրւած եմ, այսինքն՝ Պետրոսին» :

Սակայն աս տեսակ պատասխաններ ընելուն տեղը, որ անշուշտ պիտի ընէր՝ թէ որ պապականներուն կարծիքը ճշմարիտ եղած ըլլար, աս երկու խնդիրներուն մէջն ալ իր պատասխանը ըստ ամենայնի հակառակն է իրենց ունեցած կարծիքին, ու աս բանին վրայ ունեցած դադափարներնուն բոլորովին ներհակն է: Ինքը կրջանայ որ անոնց ցուցընէ թէ անոնց մէջը ամենեւին առաջին ու վերջին չի պիտի ըլլայ, հասկա կատարեալ հաւասարութիւն մը: Ինքը անոնց մէջ տեղը

տղայ մը դրաւ (Մատթ. ԺԷ. 2. 4.) ու
 ըսաւ. «Ո՛վ որ իր անձը աս տղին պէս
 կըխոնարհեցունէ, անիկա է մեծ երկ-
 նից Թագաւորութեան մէջը» : Վ. Ը-
 րիստոսի ցուցուցած աս ճամբան շը-
 ւովմայի Պտպին բռնած ճամբայէն
 շատ տարբեր է Վստուծոյ արքայու-
 Թեան մէջը մեծութիւն ստանալու հա-
 մար . երբոր Յակոբոսը ու Յօհաննէսը
 ան անվայել խնդիրը ըրին, մեր Փրկի-
 ճին իր աշակերտներուն զըուցած խօս-
 քը շատ առաւել ներհակ է պապական-
 ներուն Պետրոսի մեծութեանը վրայ
 ունեցած կարծեացը : «Վիտէք որ հե-
 Թանոններուն իշխան ըովածները անոնց
 վրայ կըտիրեն, և իրենց մեծամեծնե-
 րը վրանին կիշխեն : Բայց ձեր մէջը
 անանկ պիտի չըլլայ . հապա ո՛վ որ
 ձեր մէջէն մեծ ըլլալ կուզէ, անիկա
 ձեզի սպասաւոր պիտի ըլլայ . և ո՛վ
 որ ձեր մէջէն առաջին ըլլալ կուզէ,
 անիկա ձեր ամէնուն ծառան պիտի
 ըլլայ» : Մատթ. Ժ. 43—44 : Մեր Փրկի-
 3 է

չը ան Հռովմայի ունեցած բարձր իշ-
 խանութիւնը առաջուց տեսած ըլլա-
 լով կարելի է թէ դիտմամբ աս խօսքը
 ըսաւ որ ան խնդիրը բոլորովին հան-
 դարտեցընէ, ու ցուցընէ թէ ինտոր
 ամէն բանի մէջ Հռովմայի եկեղե-
 ցիին հոգին ու վարքը աւետարանին
 պատուիրանքներուն ու հոգիին ներ-
 հակ է: Հեթանոսներուն մէջը իշ-
 խաններ ու մեծամեծ մարդիկներ
 կային որոնք իշխելու զօրութիւն ու-
 նէին. ու թէ որ Պետրոս առաքելոց
 իշխանը կամ գլուխը եղած ըլլար՝ բո-
 լոր մարդոց խիղճերուն մարմիննե-
 րուն ու հոգիներուն վրայ իշխանու-
 թիւն ունենալով, որ Հռովմայի եկե-
 ղեցին իրեն կրտսէսհականէ, իրաւը-
 նէ մեր Փրկիչը ամենեւին չի պիտի
 կրնար զրուցել՝ «Բայց ձեր մէջը ա-
 նանկ պիտի չըլլայ»: Աշխարհքիս
 մէջը ամենեւին մէկ ազգի մը մէջ չի
 կար՝ ոչ Հեթանոսին ու ոչ Հրէին՝ է-
 վելօք կատարեալ տիրապետական իշ-

խանութիւն մը , ինչպէս ան Հուով
մայի եկեղեցիինը՝ որ կը պարծի հաւա
տայեալներուն մարմիններուն ու հո
ղիններուն վրայ ունենալ : Արդեօք աս
կից է վէլ բան զուրյրվելու կարօտու
թիւն կա՞յ մի աս բանը ըստ ամենայնի
Վրիստոսի ըսածին ներհակ ըլլալը
ցուցունելու համար , որ ինքը իր ա
շակերտներուն մէջը ինչպէս կը վայ
լէր ըլլալ նէ զըուցեր էր : Անոնց մէ
ջը մեծ ու պզտիկ չի կար , բոլորն ալ
մէկգլխիկու հաւասար էին . ու հար
կաւ Պետրոս անոնց զլուխը չէր :

Սակայն աս բանը առաւել յայտնի
է բուն իրենց վարքէն , Վրիստոսի
մեռնելէն ու յարութիւն առնելէն ետ
քը :

Պետրոս ինքը ամենեւին ասանկ մէկ
մեծութիւն մը չի պահանջեց՝ ինչպէս
որ Պապը հիմայ այնչափ բարձրաձայն
կը պահանջէկոր : Բուն իր նամակնե
րուն մէջը ինքը զինքը լոկ Յիսուսի
Վրիստոսի « առ սքե սլը ու ծառան »

կըկանչէ . ու տեղ մըն ալ ինքը կըսէ ,
 (1 . Պ՛ւ . Ե . 1 :) « Աւստի ալ երէցներ
 ըուն կաղաչեմ՝ ես ալ անոնց պէս ե
 ըէց ըլլալովս » : Ա՛րջափ տարբեր է
 աս գրութեան եղանակը ան Պասպերուն
 դուրս խրկած կանդակներուն եղանա
 կէն , որոնց մէջը ինքըզինքնին Վրիս
 տոսի փոխանորդը կըկանչեն , ուրիշ
 ասոր նման անուններով : Ղշմարիտ է
 որ երբեմն շատ խոնարհական անուն
 ներ կըգործածեն մասնաւոր դիտաւո
 ըութիւններու համար . ինչպէս՝ Օւա
 ռայ ծառայիցն Աստուծոյ , և այլն .
 բայց թէ որ ուրիշները աս անուննե
 ըովը կանչէին ղերենք , սաստիկ պա
 տուհաս կըկրէին ան իրենց գործած
 յանցանքին համար :

Ա՛րդ՝ թէ որ մեր Ֆրկիչը Պետրոս
 երկրի վրայ իր տեղը փոխանորդ ու
 առաքելոց մէջը մեծ կարգած ըլլար ,
 անշուշտ ինքը իր թուղթերուն մէջը
 մէկ տեղ մը պիտի գրեր , որ առաւել
 յարգ ու պատիւ ստանար : Սակայն

մէկ վանկ մը չի գտնուվիր՝ ոչ իր նա-
 մակներուն մէջը, ու ոչ ալ իր զրու-
 ցածներուն մէջը որ Վործք Մառաքե-
 լոց գրքին մէջը յիշատակված են, որ
 իր ասանկ միտք ունենալը իմացընէ
 թէ ինքր ասանկ իշխանութիւն մը ու-
 նի, ինչպէս որ Հռովմայի եկեղեցին
 կուտայ անոր: Թէ որ ըսվելու ըլ-
 լայ որ աս բանը իր համեստութենէն
 ու իր Վրիստոնէական խոնարհու-
 թենէն առաջ եկած է, անատենը
 ես կըստատասխանեմ թէ գոնէ միւս ա-
 ռաքեալներէն յոյս պիտի ունենայինք
 անոր մեծութեանը վրայօք լսելու
 բայց ամենէն աս տեսակ բան մը ա-
 նոնց զրուածներուն մէջը չի գտնու-
 վիր: Անոնք Վերտրոսին ոչ Վրիս-
 տոսի փոխանորդը կամ եկեղեցիին
 զլուխը կամ ընդհանուր եպիսկոպոս
 կրկանչեն, ու ոչ ալ տեղ մը ասանկ
 աստիճանի մը արժանաւոր յարգու-
 թիւն կրնձայեն անոր: Արբոր մեր
 փրկիչը անոնց հետ էր՝ կըզրտնանք

որ անոնք միշտ անոր Տէր ու Վարդապետ կը կանչէին, ու բոլոր հաւատոյ ու դաղտնի խորհուրդներու վերաբերեալ տարակուսելի խնդիրներու վրայօք խորհուրդ կը հարցընէին. սակայն ամենեւին մէկ դիպուածով մը Պետրոսին մեծութիւնը ցուցընելու համար անանկ մէկ անուն մը չէն իտար իրեն, ու Վրիստոնէական վարդապետութեան կամ պարտականութեան վերաբերեալ բաներու վրայով ալ անոր խորհուրդ չէն հարցուներ, որպէս թէ Վրիստոս իրենց քովէն երթալէն ետե անիկա իրենց գլուխը ու երկրի վրայ իրեն օրինաւոր փոխանորդը դրած կարծելով: Բնդհակառակը անոնք միշտ անիկա իրենց հետ հաւասար կը բռնէին. ինչպէս որ ճշմարիտն ալ անանկ էր: Պօղոս կըսէ՝ թէ ինքը իբ քարոզութեան պաշտօնը մարդէ չառաւ, հապա Յիսուսի Վրիստոսի յայտնութենէն: Աւ նաև կսէ՝ թէ երբոր Յիսուս Վրիստոս կանչեց աւե

տարածնը քարոզելու, (Վատչա. ան. 17.)
 Արուստադէմ չելաւ իրմէ առաջ եւ
 զող առաքեալներուն քովը՝ անոնցմէ
 իր պաշտօնը առնելու: Աւ մինչև իրեք
 տարի չի քարոզեց նէ Արուստադէմ չե-
 լաւ. ետքը դնաց հոն՝ ու Պետրոսը և
 Յակոբոսը դտաւ ու տասնըհինգ օր ա-
 նոնց քով կեցաւ: (Վատչա. ան. 18, 19:)

Հիմայ թէ որ Պետրոս եկեղեցիին
 գլուխը ու Վրիստոսի փոխանորդը
 եղած ըլլար նէ, անշուշտ Պօղոսին
 պարտականութիւնը եղած պիտի ըլ-
 լար շիտակ անոր երթալ, ու անկէ
 իր պաշտօնը ու խրատները ընդունել:
 Բայց ճշմարիտը ասանկ չէր, ու աս
 ժամանակ ինչ որ Պօղոսին Պետրոսին
 ու Յակոբոսին մէջ տեղը խօսվեր էր
 նէ, ինքը երկրորդ գլուխին մէջը մե-
 ղի կրղրուցէ, (Վատչա. ք. 6.) թէ անոնց
 հետ խօսելովը ինքը մէկ էվելի օգուտ
 մը կամ իշխանութիւն մը չընդունեց:
 Աւ նաև (Վատչա. ք. 11.) կրղրուցէ թէ
 ինքը ինչպէս Պետրոսին դէմ կեցաւ

իր կեղծաւորութիւնը մեղադրանքի արժանի ըլլալուն համար : Անտարակոյս սա խօսքէն չերևար թէ Պօղոս Պետրոսը իբր ընդհանուր եպիսկոպոսու Վրիստոսի փոխանորդ և հաւատոյ վերաբերեալ բաներուն մէջը իբրև թէ անսխալ դատաւոր մը ու պատգամախօս մը սեպեց :

Նոյն առաքեալը Աորնթացոյ թուղթին մէջը (ք . Աորն . Ժա . 5.) իրեն համար կըզըուցէ , «Վայց ես անանկ կըսեպեմ որ մէկ բանով մը պակաս չեմ երևելի առաքեալներէ՛ » . որ շատ անճոռնի ու շատ ալ գոռոզ խօսք մը ըրած պիտի ըլլար , թէ որ Պետրոս Վրիստոսի փոխանորդը եղած ըլլար : Ալ թէ որ Հռովմայի կարդինալներուն կամ ուրիշ եպիսկոպոսներուն մէկը ասանկ զըուցելու ըլլայ Պապին , թէ՛ Աս անանկ կըսեպեմ որ մէկ բանով մը պակաս չեմ եկեղեցիին մէջի ամէնէն մեծէն , անատենը իսկոյն անիկա ապատամբի մը պէս չի պիտի՞ սեպվի ու չի պիտի՞ պատժըվի մի :

Որչափ որ հնար է նէ յայտնի է թէ
 Պօղոս Վեարոսին գերագոյն իշխանու
 թիւն ունենալը չի խոստովանեցաւ .
 բայց կարելի է հարցը վիլ թէ միւս
 աւաքեալները ու ընդհանուր եկեղե
 ցին ալ չի խոստովանեցա՞ւ մի : Վոր
 ծոց վեցերորդ գլխուն մէջը կը կար
 դանք թէ եկեղեցին մէկ տեղ ժողվը
 վեցաւ սարկաւագներ կարգելու հա
 մար . և թէ որ Վեարոս ընդհանուր ե
 պիսկոպոս եղած ըլլար , պիտի յուսա
 յինք որ ինքը իր յատուկ իշխանու
 թեամբը հոն պիտի դանըվեր : Բայց
 ոչ եկեղեցին ինքը մէկ տեղ կանչեց ,
 և ոչ ան սարկաւագները ինքը ձեռ
 նադրեց : Վործոց (Կ . 2 .) կը զօրուցվի
 թէ տասներկու աւաքեալները շատ
 հողի աշակերտներէն մէկ տեղ կանչե
 ցին , ու անոնց յանձնեցին , որ յարմար
 մարդիկներէն իրենց՝ այսինքն տաս
 վերկուքներուն համար ընտրեն , որ ա
 նոնք աս դործին վրայ կեցընեն : Էի
 մայ՝ աւաջվընէ Վրիստոսի անոնց

զրուցած խօսքերը լսելնուս ետև՝ թէ
 իրենց պաշտօնին մէջը կատարեալ
 հաւասարութիւն ունենալու էին անոնք
 մէկզմէկու հետ, անշուշտ առաքելոց
 սա ըրած բանէն տարբեր ուրիշ բանի
 մը յոյս չի պիտի ունենայինք: (Նայե-
 ցէք Մատթ. ի. 25—27:)

Գործոց տասներհինգերորդ գլխուն
 մէջը մէկ պատմութիւն մը ունինք
 ան ժողովին վրայօք՝ որ հաւատոյ ու
 սովորութեան խնդիր մը հաստատելու
 համար Վրիստոնէից առաջին ժողովն
 էր: Հոն Պետրոսին վրայօք ամենեւին
 մէկ բան մը չի դուրսբեր թէ անոնք
 անիկա սա տեսակ բաներուն մէջը ի-
 բրըր անսխալ պատգամախօսի մը տեղ
 դնելով անոր խորհուրդ հարցուցին,
 հապա առաքելալները ու երեցները
 ու եղբայրները մէկտեղ եկան սա բանը
 քննելու: Աերևայ թէ սա բանին մէ-
 ջը Պետրոս ամենեւին մեծութիւն մը
 չունէր: Ա՛ջ ինքըր ան ժողովքը մէկ
 տեղ կանչեց, ու ո՛չ նոյն խնդիրին

վճիւ մը տըւաւ , և ո՛չ ալ ուրիշնե-
րը կարծեցին թէ աս տեսակ բանե-
րուն մէջը ինքը մէկ առանձին իշխա-
նութիւն մը ունէր : Ինքը մէկաշնորուն
պէս իր կ'սրծիքը զրուցեց , ու վերջը
հակորոս իր վճիւը տըւաւ , որուն
բոլորն ալ միաբանեցան . ու առաք-
եալները և երէցները ու բոլոր եկե-
ղեցին ընտրւած մարդիկ Նստիոք
խրկեցին աս վճիւը տանելու համար :
(Կորն . Ժ . 22 :)

Պետրոսին առաքելոց գլուխը ու
Քրիստոսի փոխանորդը ըլլալուն կար-
ծիքը կերևայ թէ աս ժողովին մէջը
նստողներուն ամենեւին մէկին մտքէն
չէր անցներ : Իրաւընէ թէ որ անիկա
Պապին ժողովքը ըլլար՝ և ինքը Պապը
հոն ըլլար , շատ տարբեր կերպով պի-
տի վարվէին իր հետը :

Դարձեալ՝ Կործոց ութերորդ
գլխուն մէջը կըսորվինք թէ երբոր
Փիլիպպոս Սամարացոց քաղաքը գը-
նաց ու Քրիստոսը քարոզեց անոնց ,

շատերը հաւատացին . ու բոլոր ան-
 տեղի եղած հրաշքներուն լուրերը Ա-
 րուսաղէմ տարվեցան : «Աւստի երու-
 սաղէմ եղող առաքեալները լսեցին
 թէ Սամարիա ալ Մատուծոյ խօսքը
 ընդունեցին , Պետրոսը ու Յօհաննէսը
 անոնց խրկեցին” : (Վարձ . ք . 14 :) Հոս
 առաքեալները իրենց իշխանութիւնո-
 վը իրօք Պետրոսը գործի վրայ դրին ,
 և իրենք խրկեցին զինքը մէկ պաշտօ-
 նի մը . բայց պապականները կըսեն
 թէ անիկա անոնց գլուխն էր : Պզտի՞
 կը մի կըխրկէ մեծը , եթէ մեծը
 սղտիկը : Մտ հարցումին վճիռը մեր
 Փրկիչը կտրեց , ուր տեղ կըսէ .
 “Խրկըվածը անկէ մեծ չէ որ ինքը
 խրկեց” : (Յով . ԺԳ . 16 :) Աւ Պետրոս
 չէ թէ միայն մէկս առաքեալներէն
 գործի խրկըվեցաւ , հապա Յօհաննէ-
 սին հետ ալ ընկերացաւ իբրև իրեն
 հաւասար մէկու մը : Առաքեալները
 մինակ չի խրկեցին Պետրոսը՝ հապա
 Պետրոսը ու Յօհաննէսը մէկտեղ

խրկեցին հաւասար զօրութեամբ և հաւասար իշխանութեամբ : Աւասկից ետքը մի կրնայ հաւատալ թէ առաքեալները Պետրոսը իբր իրենց գլուխը կամ թէ երկրի վրայ իրենցմէ էվել Վրիստոսի փոխանորդը կը համարէին : Աւ թէ որ ոչ Պետրոս ասանկ կարծիք մը ունէր իրեն համար , ու ոչ ալ միւս առաքեալները անոր ասանկ զօրութիւն մը ունենալը կը խոստովանէին , ուրեմն յայտնի է որ ստոյգ անոր ասանկ զօրութիւն մը ամենեւին տրված չէր :

Արդ՝ մինչև հիմայ ինչ առաջարկութիւն որ բրինք համառոտաբար երկրորդենք անոնք , որպէս զի անոնց կատարեալ զօրութիւնը կարող ըլլանք տեսնելու :

Ուստի՝ Նախ տեսանք որ Պետրոս ինչ կերպով քար կամ հիմն եղաւ նէ՛ որուն վրայ եկեղեցին շինված է , բոլոր միւս առաքեալներն ալ նոյն կերպովը հիմեր էին :

Երկրորդ տեսանք՝ որ բանխիքները կամ կապելու և արձրկելու պօրութիւնը հաւասարաբար բոլոր առաքեալներուն տրվեցաւ :

Երրորդ՝ թէ Վրիստոս ինքը յառկապէս աշխատեցաւ իր աշակերտներուն մտացը մէջէն բոլոր փառասէր խորհուրդները խլել մէկդի հանել, ու շատ յայտնի կերպով անոնց սորվեցուց որ անոնց մէջը ամենեին մէկը մեծ չի սլիտի ըլլայ :

Չորրորդ՝ Պետրոս ամենեին իր եղբայրներուն վրայ իշխանութիւն մը ունենալ չուզեց, ու անանկ մէկ նշան մըն ալ չի տրուաւ ոչ բերնով և ոչ ալ իր նամակներուն մէջը՝ թէ ինքը ասանկ մէկ իշխանութիւն մը ունի :

Հինգերորդ՝ Վր եղբայր առաքեալները կամ անոր բարձր անուններ տալով և կամ վճիռ տալու համար անոր հարկաւոր հարցումներ ընելով ամենեին անոր քովը իշխանութիւն մը ըլլալ չի խոստովանեցան :

Վեցերորդ՝ Պետրոս եկեղեցական
 գործին մէջը մեծութիւն մը չաւառ .
 ինչպէս ան առաջին սարկաւազներու
 ընտրութեան ու ձեռնադրութեան ժա-
 մանակը , կամ ան առաջին ժողովին
 մէջը ուրտեղ Յակոբոսին խորհուրդը
 ետրոսինէն էվէլ ընդունվեցաւ :

Եօթներորդ՝ Պօղոս ինքրզինքը եր-
 ջանիկ կրսեպէր որ ինքը միւս առա-
 քեալներուն մէկէն չի ձեռնադրվե-
 ցաւ . ու նաև կրսէր որ անոնց ամէն
 մէկէն բանով մըն ալ սրակաս չէր ե-
 դած :

Ութերորդ՝ Պետրոս ուրիշները
 կարգադրելուն ու ձեռնադրելուն
 տեղը , ինքը եղբայրներէն Վամարիա
 խրկրվեցաւ :

Բոլոր աս առաջարկութիւններէն
 լուսի պէս յայտնի է թէ Պետրոս ա-
 մենեւին առաքելոց դուրս կարգըված
 չէր :

Բայց զիցուք թէ լավելու ըլլայ
 թէ կրնայ յայտնի հաստատվիլ , որ
 Քրիստոս իր աշակերտներուն մէջը

զանազանութիւն մը ըրաւ , ու Պետրոսին գերագոյն իշխանութիւն մը ձգեց իբրև իր փոխանորդին , սակայն տակաւին չի կրնար հաստատովիլ թէ Պապը Պետրոսին օրինաւոր յաջորդն է :

Նախ՝ Վրիստոս մէկ ծանօթութիւն մը չի տրվաւ որ Պետրոս կամ թէ առաքեալներուն մէկը Մատուծոյ կողմանէ շնչոված յաջորդներ պիտի ունենային : Ինքը առաքեալներուն մասնաւոր իշխանութիւններ տրվաւ՝ ոչ միայն աւետարանը քարոզելու , հապա հիւանդները բժշկելու , ու կապելու և արձրկելու , և այլն : Սակայն մէկտեղ մը չի զրուցեց թէ անոնք իրենց պէս Մատուծոյ կողմանէ շնչոված յաջորդներ պիտի ունենային , որոնց վրայ աս պարզէները պիտի տրվէր : Աւ թէ որ մէկ մարդ մը պընդէլու ըլլայ թէ Պետրոս կամ թէ միւս առաքեալները ասանկ յաջորդներ պիտի ունենային , կաղսչեմ իրեն որ Մատուծոյ խօսքին մէջէն ցուցնէ ան , որն

որ չի կրնալը աղէկ դիտեմ . ինչու որ
ասոր վրայօք Մատուծոյ խօսքը ամե-
նեին բան մը չի խօսիր :

Երկրորդ՝ Թէ որ Պետրոսին յա-
ջորդներ ունենալը կրնար ցուցվել ,
տակաւին աս կըմնար ցուցվելու թէ
արդեօք շուովմայի պատե՞րը մի անոր
յաջորդներն են : Ինչո՞ւ համար շուով-
մայի եպիսկոպոսը աս պատւոյն , այ-
սինքն՝ Պետրոսի յաջորդը ըլլալու յա-
տուկ իրաւունք մը պիտի ունենայ ,
Երուսաղէմի՝ Մատիոքի ու Նիքիոսի
եպիսկոպոսներէն էվել : Պետրոսին
իրօք շուովմայի մէջ ըլլալը անգամ
Մատուծաշունչէն չի կրնար հաստատ-
վել . և թէպէտ Նեսեբիոս ու Արոգի-
նէս և մէկ քանի ուրիշ պատմագիր-
ներ կըսեն թէ ինքը շուովմայի մէջ
էր , սակայն անոնց ըսածները մէկ
քանի հարիւր տարի ետե էին , և մի-
այն աւանդութեան վրայ հիմնըված ,
ու ո՛չ իրարու համաձայն են , և ո՛չ

Նոր կտակարանին մէջը մեր ունեցած պատմութեանը :

ՆԼսեքիոս կրսէ թէ Պետրոս Աղոզիոսի թագաւորութեան ատենը շըւովմայի մէջ էր : շերոնիմոս կրսէ՝ թէ քսանըհինգ տարի հոն նստաւ մինչև Ներոնի թագաւորութեան վերջը . ու ինչպէս Ներոն որ Աղոզիոսի յաջորդն էր , ու տասներչորս տարի թագաւորեց , Պետրոս Աղոզիոսի թագաւորութեանը երկրորդ կամ երրորդ տարիին հոն դացած պիտի ըլլայ : Վամասոս կրսէ՝ թէ Ներոնին թագաւորութեանը ըսկիզբին հոն եկաւ ու քսանըհինգ տարի նստաւ , ու Սիմոն մոզին հետ իր ունեցած վիճաբանութիւնը Ներոնին առջևը եղաւ . և ընդհակառակը ՆԼսեքիոս կսէ՝ թէ ան Աղոզիոսին ժամանակը եղած է որ Ներոնէն առաջ թագաւորեց : Մասնկ կրտեսնանք որ աս վկայութիւնները անգամ իրարու չեն համաձայնիր . և շիտակը միայն լսածնին է որ կըզբուցեն , ու չէ թէ Նոր

Կտակարանին կամ ուրիշ գիրքի մը
 մէջ գտածնին : Աս պատմութիւնները
 երկու հարիւրէն մինչև իրեք հարիւր
 տարւան միջոցի մէջ բերնէ բերան
 անցեր էին : մինչև որ անոնք ան պատ-
 մութիւնները ըրին . ու մենք ամէննիս
 գիտենք թէ որչափ անստոյգ են բերնէ
 բերան անցած անգիր պատմութիւն-
 ները : Ալ սակայն ասանկ անստոյգ
 պատմութիւններու վրայ հաստատուած
 է ան կարծիքը՝ թէ Պետրոս շուրճ-
 մայի եպիսկոպոսն էր . ու շուրճմայի
 Պասն ալ Պետրոսին յաջորդը ու եկե-
 ղեցիին զլուխը ըլլալու իր պահանջ-
 մունքը ասանկ իրարու ներհակ վկայ-
 ութիւններով տկարացած պատճառ-
 ներու վրայ կը հաստատէ : Ա՛յ Աստու-
 ճշմարիտ ու անսխալ խօսքին վրայ ,
 և ո՛չ ալ ան ատենին կամ ատենին մօտ
 եղող մարդոցը վկայութեանը վրայ
 անգամ եղած էր ան կարգը որ
 ինքը կը պահանջէ , հասլա միայն ան-
 ստոյգ խօսքերու վրայ՝ որ միայն երկու

Տարիւր տարիէն էվէլ ետքը իբրև
 մէկ պատմական ճշմարտութիւն մը
 սկսվեցաւ պատմըվելու : Հիմայ բա-
 նը ասանկ մնացած է : Պապը կըսէ թէ
 Պետրոսին յաջորդն եմ . մենք իր վը-
 կայութիւնները կուզենք : Արխեղրենք
 իրմէն որ մեզի ցըցունէ թէ երբ կամ
 ուրտեղ ինքը աս կարգը առած է :
 Ինքը ամենևին կարող չէ աս բանին
 վրայ սուրբ գիրքերէն կտոր մը վկայ-
 ութիւն բերելու : Ինքը մէկ տուն
 մը բան չի կրնար ցուցնել մեզի որ
 աս իր ըրած պահանջմանը պզտի վը-
 կայութիւն մը ըլլայ : Աւրիշ բան մը
 չըսէր մեզի՝ բայց միայն աս ոչինչ
 խօսքը կըծանուցանէ՝ թէ Պետրոս ան-
 դամ մը Հռովմայ գնաց . և ասիկա
 հաստատելու համար անորոշ ու հա-
 կասական խօսքերով աւանդութիւն
 մը մեզի առաջ կըբերէ , որ մինչև
 երկու հարուր տարիէն էվէլ անցնե-
 լէն ետքը մէկ պատմագիր մը չի գը-
 րեց ան բանը որ եղած ըլլալ կըովի :

Աւստի իր ոչինչ խօսքովը կը պահանջէ
 մեզմէ որ ամենայն խոնարհութեամբ
 հնազանդինք հիմակվան Հռովմայի
 Պապին իբրև եկեղեցիին գլխուն և
 երկրի վրայ Վրիստոսի փոխանորդին :
 Ընդ գիտեր թէ ուրիշները ինչ կը
 խորհին , բայց իմ միտքս ասանկ փաս-
 տով ամենեւին չի համոզվիր . ու խըղ-
 ճի մտօք իմ հաճութիւնս ասանկ թե-
 թև փաստերով աս կերպ բարձր պա-
 հանջումի մը չեմ կրնար տալ : Անոր
 համար Պապը սրարտի թողութիւն ը-
 նեւ իր գերագոյն իշխանութիւնը չի
 խոստովանելուս՝ մինչև որ ասոնցմէ ա-
 ղէկ ասպացոյցներ ցուցնէ ինձի :

Նաև Պետրոսին 25 տարի Հռովմայ
 րըւալուն գաղափարը կերևայ թէ հա-
 մաձայն չէ սուրբ գրոց : Թէ որ այս-
 չափ ժամանակ հոն եպիսկոպոս եղած
 րըւար , Պօղոսին հոն բանտը եղած ու-
 տենը՝ կամ թէ գոնէ Հռովմայեցոց
 զրած իր թուղթին ժամանակը հոն ե-
 ղած պիտի ըլլար : Վակայն Պօղոս ո՛չ

Հռովմայի մէջ եղող հաւատացեալ
 ներուն գրած նամակին մէջը , ու ո՛չ
 ալ ան տեղէն գրած նամակներուն մէ-
 ջը ո՛ր և իցէ հարեանցի նշանակու-
 թիւն մը կընէ Պետրոսին հոն ըլլալուն
 վրայօք : Արնա՞նք մի հաւատալ որ աս
 ասանկ պիտի ըլլար , թէ որ Պետրոս
 իրաւցընէ հոն եղած ըլլար : մանա-
 ւանդ թէ որ անիկա Հռովմայի եպիս-
 կոպոսը , ու աշխարհքին վրայ Վրիս-
 տոսի փոխանորդը , ու բոլոր եկեղե-
 ցիին գլուխը եղած ըլլար : Այլ քը-
 ղիստոնէական ողջոյնները գրեթէ եր-
 սուն զանազան մարդոց խրկեր էր՝ և
 պիտի մուռնա՞ր մի բոլոր իր նամակնե-
 րուն մէջը մէկ խօսք մը զըուցել Պետ-
 րոսին վրայօք :

Ու Պօղոս երբոր Հռովմայի մէջ
 բանտարգեալ էր՝ ու իր նամակներուն
 շատերը անկէ գրեր էր , կընա՞ր մի
 ըլլալ որ իր քովի եղողներէն ուրիշ
 ներուն ողջոյնները խրկէր , ու ամե-
 նեին մէկ հեղ մը Պետրոսին ողջոյնը

մէկու մը չի խրկեր, թէ որ Պետրոս
 ալ հոն եղած ըլլար: Ասիկա անհա-
 ւատալի բան է, ու ամէն լուսաւորեալ
 միտք աս բանիս վճիռ կուտան ու կը-
 միաբանին որ Պետրոս շուովմայի մէջ
 չէր, ո՛չ Պօղոս հոն եղած ժամանակը,
 ու ո՛չ ալ ան ատենը՝ երբ որ իր նամա-
 կը շուովմայեցոց գրեր էր: Կակայն
 Պօղոս շուովմայի մէջ էր՝ Աերոնի թա-
 դաւորութեան ժամանակը, ու պապա-
 կաններուն ասպաւինած պատմիչներուն
 նայելով Պետրոս ալ հոն էր մինչև
 Աերոնին թադաւորութեանը վերջը.
 ասանկ՝ թէ որ աս վկայութիւնը ճշմա-
 րիտ է նէ, նոյն ժամանակը երկուքն ալ
 հոն եղած պիտի ըլլային, որ է անհա-
 ւատալի:

Բայց թէ որ հաստատովի ալ ամէն
 մարդ համոզելու չափ թէ Պետրոս ան-
 զամ մը շուովմայ էր, տակաւին կը-
 մնայ հաստատովելու թէ ինքը շուով-
 մայի եպիսկոպոսն էր քան թէ Վնախ-
 քի կամ թէ Արուսաղէմի:

Մենք բաւական ապացոյց ունինք
 սուրբ գիրքերէն թէ Պետրոս Արու-
 սաղէմի մէջ ալ քարոզեց Ատիոքի
 մէջ ալ . սակայն Հռովմայի մէջ
 քարոզելուն կամ թէ երբէք անոր հոն
 ըլլալուն վրայօք անանկ ապացոյց մը
 չունինք : Ինչո՞ւ համար ինքը Ատիո-
 քի կամ Արուսաղէմի առաջին եպիսկո-
 պոս չի կանչուի . ու թէ որ ինքը
 յաջորդներ պիտի ունենար , ինչո՞ւ
 համար անոնք ան քաղաքներուն մէջը
 չեն փնտռուի , ուրտեղ մենք ան Աս-
 տուծոյ անախալ խօսքէն գիտենք որ
 ինքը կեցած ու աշխատած էր . քան
 թէ մէկ անորոշ ու բերնով զընցված
 խօսքի մը կապուինովի որ սուրբ գիր-
 քի վկայութեանը մէջը չի կայ , և մէկ
 տեսակ մըն ալ գրված վկայութեամբ
 հաստատուած չէ . բայց միայն հարիւ-
 րաւոր տարիներ ետև գրված են : Ա-
 թէ որ խիստ յայտնի և բոլորովին
 խելք պառկելու կերպով կարելի ըլ-
 լար հաստատուիլ թէ Պետրոս Հռով-

մայի եպիսկոպոսն էր , որ անշուշտ չի
կրնար հաստատուիլ , տակաւին կրմը
նար հաստատուելու թէ ինքը արդեօք
բոլոր միւս եպիսկոպոսներուն վրայ
իշխանութիւն մը ունէ՞ր մի , ու նաև
ինքը իր իշխանութիւնը Հռովմայի
Պապերուն տրւա՞ւ մի :

Շիտակը՝ տիեզերական եպիսկոպոս
անունը Հռովմայի Պապը չէր պա-
հանջած , մինչև որ եօթներորդ դա-
րուն Առնիփակիոս ք. Հռովմայի Պա-
պը՝ Քովկաս կայսրը յորդորեց ան ա-
նունը իրեն պարգևելու :

Քրիստոսի եկեղեցիին մէջը , ե-
պիսկոպոսներուն մէջի եղած զանազա-
նութիւնը՝ որով մէկը միւսներէն է-
վել մեծութիւն առաւ , քիչ քիչ
բարձրըցաւ : Արկրորդ դարին մէջը
կատարեալ հաւասարութիւն մը կար ,
ինչպէս որ վաւերական պատմութիւն-
ները կը ցուցնեն : Արրորդ դարին
մէջը Հռովմայի՝ Մատիոքի՝ ու Մղէք-
սանդրիայի եպիսկոպոսները բոլոր մէ-

կալներուն վրայ տեսակ մը մեծութիւն
 ունենալու պէս կը համարվէին, ու ու
 մանք կը խորհէին թէ աս իրերին ա
 ռաջինը Հռովմայի Պապն էր, և ու
 ըրիշները ասանկ չէին խորհեր: Ինչ
 և իցէ ասոնց մէկն ալ ուրիշներուն վը
 րայ իշխանութիւն մը ունենալ չէին
 պահանջէր. և մինչև անգամ աս դա
 րուն հայերը՝ ինչպէս Ախպրիանոս և
 ուրիշները՝ որոնք թէպէտ և Հռով
 մայի եպիսկոպոսին յառաջնութիւն
 մը շնորհեցին, բայց բոլոր դօրու
 թեամբ պնդեցին թէ բոլոր եպիսկո
 պոսներուն պատիւը ու իշխանութիւ
 նը հաւասար է, և ամենեւին ետ չէին
 կենար Հռովմայի եպիսկոպոսին հետ
 վիճելէն, երբոր անոր միտքը իրենց
 ունեցած գաղափարներէն տարբեր
 լու ըլլար: Բայց մէկ նշանաւոր օրի
 նակը ունինք հերետիկոսներուն մը
 կըրտութեանը վրայօք Աարթազինէի
 Ախպրիանոս եպիսկոպոսին ու Հռով
 մայի Ստեփան եպիսկոպոսին մէջ տե

զը եղած երևելի վիճաբանութենէն :
 Թէ որ հիմայ եպիսկոպոս մը ասանկ
 վիճելու ըլլայ Հռովմայի Պապին
 դէմ, ինքը ապստամբի մը ու հերետի-
 կոսի մը պէս պիտի սեպվի : Բայց եր-
 րորդ դարուն մէջը դեռ չէր դիտցը-
 ված ան փառասիրութեան իշխանու-
 թիւնները՝ որ հիմայ Հռովմայի Պա-
 պը իրեն կրպահանջէ :

Չորրորդ դարուն մէջը Աոստանդը-
 նուպօլիս մեծն Աոստանդիանոսին ձեռ-
 քը անցնելով, ու անոր աթոռանիստ
 քաղաքը ըլլալով, Աոստանդնուպօլսոյ
 եպիսկոպոսը առջի զրուցված միւս ե-
 րեքին հետ հաւասարեցաւ, ու անկէ
 ետև ան չորս եպիսկոպոսները՝ Հռով-
 մայի, Անտիոքի, Ալեքսանդրիայի, ու
 Աոստանդնուպօլսոյ, Պատրիարքներ
 ըսվեցան. և ամենեւին չէր պահանջը-
 վէր և չէր կարծրվէր որ մէկը միւսնե-
 րուն վրայ իշխանութիւն մը ունէր : Այս
 դարին մէջը Վիկտոյ ժողովը եղաւ, որ
 եկեղեցիին ամէնէն երևելի ժողովնէ-

բուն մէկը կրսեալի : Աեղծեսարոս
 Հռովմայի եպիսկոպոսը աս ժողովին
 մէջը չէր , ու չերևար ալ որ անոր
 հետ մէկ գործ մը ունէր . միայն թէ
 երբոր Աոստանդիանոս ժողովին կոն-
 դակները ինքը կնքած անոր խրկեց
 նէ , Աեղծեսարոս երկու հարիւր վաթ-
 սունըթը եպիսկոպոսով մէկ ժողով
 մը ըրաւ Հռովմայի մէջ , որոնք ան
 կոնդակներուն հաճութիւն տալու
 պատրաստ ըլլալին ցուցուցին : Ասոր
 պէս ժողով մըն ալ Արանատա եղաւ
 Ապանիայի մէջ , որ Աիկիոյ ժողովին
 ըրածներուն բոլորին ալ հաւնեցան :
 Աոստանդիանոս ինքն էր Աիկիոյ ժողո-
 վին իշխողը , և ինքը միայն ան կոն-
 դակները ու անոնց վճիռները կնքեր
 հաստատեր էր . և իր արքայական նա-
 մակը բոլոր եկեղեցիներուն կըխրկէր՝
 հնազանդութիւն պատուիրելով ան
 ժողովին կոնդակներուն :

Ասոնց բոլորէն յայտնի կերևայ թէ
 ան ժամանակը Հռովմայի եպիսկոպոսը

կաթուղիկէ եկեղեցիին վրայ ընդհա-
 նուր ու գերազոյն իշխանութիւն մը
 ունենալու ձեռք զարկած չէր : Ինչ որ
 հիմայ մէկ Վրխատոնեայ Թաղաւոր մը
 ասոր պէս բան մը ընելու ըլլար , իս-
 կոյն անոր վրայ վատ անուններ պիտի
 դնէին ան մայր եկեղեցի ըսված եկե-
 ղեցիէն ապստամբ ու Հռովմայի Պա-
 պին առանձնաշնորհութիւնները յա-
 վրշտակող մէկը սեպելով զինքը : Բան
 մ'ալ կայ Նիկիոյ ժողովին վերաբեր-
 եալ՝ որ արժան է մեզի նկատելու .
 այսինքն ան ժողովին վճռած վեցե-
 րորդ կանոնը Հռովմայի՝ Մղէքսանդ-
 րիայի ու Մնտիոքի եպիսկոպոսները
 իրարու հետ հաւասար կրնէ ամէն
 կերպով , ու ամէն մէկուն միեւնոյն գե-
 րազանցութիւնը կուտայ իրենց տա-
 կը եղող եպիսկոպոսներուն վրայ իշ-
 խելու համար : Եւ բանը որւիցէ ար-
 Թուն միտքի մը կրնայ ցուցնել Թէ
 ան ժամանակը ընդհանուր եպիսկոպոս
 չի կար , և հետեւապէս Հռովմայի ե-
 պիսկոպոսը ընդհանուր եպիսկոպոս

չէր , ինչպէս որ հիմայ ինքը կըսա-
հանջէ ըլլալ :

Ան ատենը Աիկիոյ ժողովը ճշմա-
րիտ կաթողիկէ կամ ընդհանրական
եկեղեցիին ժողովը եղաւ , ու անոր
կոնդակները ասանկ գրվեցան , ու
պատականները իրենց մէջը ասանկ
ըլլալուն վրայ ամենեւին վէճ մը չը-
րին . հապա ան ժամանակէն մինչև
հիմայ ասանկ կընդունեն ու կըխոսա-
վանին :

Յամի հետոն 451 Վաղկեդոնի ժո-
ղովը իր 28երորդ կանոնովը վճռեց
որ Արստանդնուպօլսոյ եպիսկոպոսը
պարտի ան Հռովմայի եպիսկոպոսին
պատուոյն և առանձնաշնորհութեանցը
հետ հաւասար ըլլալ , ու աս ժամանա-
կէն ան երկու եպիսկոպոսներուն մէջը
սաստիկ մէկ հակառակութիւն մը ըս-
կըսեց մեծութեան վրայով : Ահը-
ջապէս Արստանդնուպօլսոյ եպիսկոպո-
սը ընդհանուր եպիսկոպոսութեան ա-
նունը ընդունեց , ու վեցերորդ դա-

րուն մէջը արևելեան եպիսկոպոսնէ)
 րուն ժողովը արքային հետ մէկտեղ
 աս անունը իրեն շնորհեցին : Աս բա-
 նիս վրայ մեծն Վրիգորիոս՝ որ նոյն
 ատենը Հռովմայի եպիսկոպոսն էր ,
 շատ բարկացաւ , ինչու որ կրխորհէր
 թէ աստիճանով ինքը Արստանդու-
 պօլսոյ եպիսկոպոսին հետ ըստ ամե-
 նայնի հաւասար էր . ու անանկ սեպեց
 որ աս ընդհանուր եպիսկոպոսութեան
 անունը ընդդէմ Վրիստոնէութեան և
 ամբարշտական անուն մըն է : Անոր
 համար ինքը կայսրին ու կայսրուհին
 դրեց աս բանիս անարժան ըլլալուն
 վրայ . նաև Արստանդնուպօլսոյ եպիս-
 կոպոսին ալ դրեց որ ան ընդհանուր
 եպիսկոպոսութեան հպարտ՝ ամբար-
 տաւան՝ ամբարշտական ու ընդդէմ
 Վրիստոնէութեան անունը ընդունե-
 լէն եւ կենայ . « Վուն որո՞նք կրնամ
 նիս՝ դրեց Վրիգորիոս ան եպիսկոպո-
 սին , ան ամբարտաւան անունը ընդու-
 նելովդ . որո՞նք , բայց միայն անոր՝

(սատանային) որ ամբարտաւանութեամբ հպարտացաւ ինքրդինքը իր հաւասար հրեշտակներուն անթիւ գունդերուն վրայ բարձրըցունել , որ ինքը ամենեւին մէկումը չի ծառայէ , հասա բոլորը իրեն ծառայեն” : Աւետքը կրկին կրսէ , « Թէ որ առաքեալներէն մէկը ընդհանուր չի կանչըվեցաւ նէ , վերջին օրը ի՞նչ պատասխան պիտի տաս Վրիստոսի՝ ան ընդհանուր եկեղեցիին գլխուն , դուն՝ որ ան անունը ամբարտաւանութեամբ անձիդ գրաւելով կը ջանաս անոր անդամները քեզի հնազանդեցընելու” :

Վրիզորիոսին բուն իր նամակներուն քաղվածներէն պիտի տեսնըվի որ հիմակվան Պապերուն պահանջածը՝ որ է եկեղեցիին գլուխ ըլլալ՝ իր վերան ընդունելուն տեղը , ինքը զօրաւոր ամականներ գործածելով Վրիստոսէն ՚ի զատ ընդհանուր եպիսկոպոսմը կամ եկեղեցիի գլուխ մը ըլլալուն կարծիքը բոլորովին դատապարտեց :

Ա երջը Վրիզորիոս աս բանին վը
 րայ յատուկ նամակներ գրեց արև
 ելեան մէկ քանի երևելի եպիսկոպոս
 ներուն , ու Վրէքսանդրիայի եպիսկո
 պոսն ալ պատասխանելին մէջը Վրի
 զորիոսը ընդհանուր եպիսկոպոս կոչեց
 որ նոյն անունը ինքը մեծ սրտմտու
 թեամբ արհամարհեր էր : «Թէ որ ը
 սու դուք ինծի վայելուչէն էվել անուն
 տալու ըլլաք , դուք ձեզ զրկած կըլլաք
 անկից՝ ինչ որ ձեզի արժանի է : Այու
 զեմ որ ես իմ վարքովս որոշվիմ , ու
 ո՛չ թէ անուններով : Այլ բան մը իմ
 պատիւս չի կրնար էվելցընել , որով
 իմ եղբայրներուս անպատուութիւնը
 կէվելնայ : Իմ պատիւս անոնք իրենց
 պատուոյն մէջը պահելու վրայ կըկայ
 անայ . թէ որ ինծի ընդհանուր Պապ
 կանչելու ըլլաք , իրաւցընէ անով ձեր
 Պապ չըլլալը դուք ձենէ խոստովա
 նած կըլլաք : Վնոր համար չըլլայ որ
 ասանկ անուններ յիշվի , ու մեր մէջը
 անգամ լավի : Ձեր սրբութիւնը կըսէ

ձեր նամակին մէջը թէ ես ձեզի հրա-
 մայերեմ . քաւ լիցի որ ես ձեզի հրա-
 մայեմ : Աս դիտեմ դուք ո՛վ էք , ու
 ես ո՛վ եմ : Արդու իմ եղբայրս ես ու
 վարքով իմ հայրս : Անոր համար ես
 ձեզի չի հրամայեցի , ու կաղաչեմ որ
 ասկէ ետեւ ատ խօսքը անդամ բերա-
 նըդ չառնես” : Ամենեւին հիմակվան
 Պապը մէկ նամակի մը մէջ աս տեսակ
 զրութիւն մը չէ գործածած իր տակը
 եղած եպիսկոպոսներէն մէկուն . և
 ասոր պատճառը՝ կէս օրվան արևին
 պէս պայծառ է , որ մեծն Վրիգորիոս
 ամենեւին ան զօրութիւնը չի պահան-
 ջեց՝ որ պապականները կրսեն թէ բո-
 լոր Հռովմայի պապերը ունին , ու
 Պետրոսի օրերէն հետէ ունէին :

Աս ընդհանուր եպիսկոպոսութեան
 անունը՝ որ Վրիգորիոս իբր մէկ սնո-
 տի՝ ամբարտաւան՝ անիրաւ՝ ու ընդ-
 դէմ Վրիստոնէութեան՝ ու սատանայ-
 ական բռնի մը պէս սեպած էր , ին-
 քը մեռնելէն իրեք տարի ետեւ՝ Արնի-

փակիլիոս երրորդը՝ որ Հռովմայի եպիս-
 կոպոսն էր, պահանջեց, ու Գովհաս-
 կայսրը անոր շնորհեց, ինչպէս որ ա-
 ռաջ ըսինք. ու ան օրէն մինչև աս օ-
 ըրս բոլոր Պապերը պահանջեցին ու
 կրեցին:

Ասանկ մենք պատմութենէն կը
 տեսնանք թէ ինչպէս եկեղեցիին առ-
 ջի դարերուն մէջը Հռովմայի եպիս-
 կոպոսը մեծութիւն մը չունէր իր եղ-
 բայրներուն վրայ: Աս մասին վրայ ո՛չ
 ինքը պահանջեց և ո՛չ ուրիշները իրեն
 տուին մէկ ընտրութիւն մը. ու նաև
 վեցերորդ դարին մէջը մեծն Վրիդո-
 թիոս աս ընդհանուր եպիսկոպոսու-
 թեան անունը արհամարհեց, թէպէտ
 վերջը իսկոյն իր յաջորդին շնորհվե-
 ցաւ: Աւրեմն յայտնի թող հասկըցվի
 իբրև պատմութեամբ հաստատված՝
 թէ Ա ղնխիակիոս երրորդը վեցերորդ
 դարին մէջը՝ Հռովմայի եպիսկոպոս-
 ներուն առաջինն էր որ ընդհանուր ե-
 պիսկոպոսութիւնը պահանջեց: Թէ

որ ասանկ է նէ՝ սուրբ Պետրոսէն մը
նացած յաջորդութիւնը ու անոր վրայ
դրված բարձր պահանջմունքները ո՞ւր
մնացին :

Աս ներկայ դարիս ու անցեալ շատ
դարերուն մէջը պապականները գոռո-
ղաբար ու անիրաւութեամբ զըուցե-
ցին որ Հռովմայի եկեղեցիէն գուրս
փրկութիւն չի կայ : Հայերը՝ Յոյները
ու բոլոր ուրիշները՝ որոնք Հռովմայի
իշխանութեանը հնազանդութիւն չեն
ցուցուներ , ամէնն ալ հասարակաց
կործանման մը ձգված են : Սակայն
աս ընդհանուր զօրութիւնը նզովելու
ինքը ուրկի՞ց առած է : Առաքեալնե-
րուն ժամանակը Հռովմայի մէջ աս
տեսակը զօրութիւն կա՞ր մի , ու անա-
տենը փրկութեան համար աս տեսակը
օրէնք մը հաստատված էր մի :

Երբոր պապական քարոզիչները օ-
տարներուն քարոզութիւն ընե՞լու կել-
լան , իրենց խօսքին առաջին ու վեր-
ջին բնաբանը աս կընեն . այսինքն՝

կըսեն թէ «Վուք պարտիք Հռովմայի
 եկեղեցիին գողին մէջը գտնելիլ . թէ
 որ Հռովմայի Պապին հնազանդու
 թիւն չընէք , յաւիտենական կորուս
 տը ձեր անխորշելի վիճակը պիտի
 ըլլայ” : Սակայն աւետարանին խօսքե
 ըր ասանկէին երբոր առաքեալ
 ները ու առջի քարոզիչները աւե
 տարանեցին : Թէ որ Արուսաղէմի՝
 Մնտիոքի՝ ու Ղամասկոսի հիմակվան
 բնակիչները իրենց փրկութիւն գտնա
 լու համար Հռովմայի եկեղեցիին ան
 դամները ըլլալու են նէ , առջի ժամա
 նակին ալ աս բանը հարկաւոր պիտի
 ըլլար : Աւ զարմանալի բան մը չէ՞ մի
 որ առաքեալները ու աւետարանիչնե
 ըր՝ որոնք շրէատասնի մէջ քարոզե
 ցին , ամենեին մէկ բան մը չի զըուցե
 ցին փրկութեան վերաբերեալ աս
 հարկաւոր պահանջմանը համար : Մ
 նոնք երբոր փրկութեան կերպը կըքա
 ղողէին մարդոց՝ ամենեին բառ մը չե
 լաւ բերաննուն Հռովմայի Պապին

կամ եպիսկոպոսին հնազանդութիւն
 ցուցունելու վրայով : Ան նախկին դա-
 րին մէջը երբոր եկեղեցին իր սրբու-
 թեանը մէջն էր , ու առաքեալները
 և քարոզիչները փրկութեան ուղիղ
 ճամբուն մէջը կառաջնորդէին մար-
 դոց , անատենը միայն առ Մատուած
 զգ ջում , ու մեր Տէր Հիսուս Վրիս-
 տոսի վրայ հաւատք ունենալ էր՝ բոլոր
 ամէն մէկէն խնդրովածը փրկելու
 համար : Ահկու մը չի սորվըցուցին
 թէ փրկութիւն գտնալու համար շը-
 ուովմայի եպիսկոպոսին պարտի հնա-
 զանդիլ , թէպէտ և նոյն ժամանակը
 պապականնեցուն խօսքին նայելով ին-
 քը Պետրոս էր շը ուովմայի եպիսկոպո-
 սը : Առաքեալներուն աս բանին վրայ
 ունեցած լուծիւնը մեկնելու միայն
 մէկ ճամբայ մը կայ . և ան ճամբան
 աս պարզ ճշմարտութիւնն է՝ թէ ա-
 նատենը շը ուովմայի պապական իշխա-
 նութիւնը չի կար : Առաքեալները ու
 անոնց հետևողները կըխորհէին թէ

հաւատքով Տէր Յիսուսը ընդունելը, ու անիկա եկեղեցիին մեծ գլուխը սեպելով անոր հնազանդութիւնն ընելը միայն բաւական էր, և բոլորովին գոհ էին երկինքը մտնալու համար Քրիստոսի իրենց տուած հրամանագիրին՝ հաւատալու և ապաշխարելու պայմանով, առանց Հռովմայի եպիսկոպոսին կամ աշխարհիս վրայ հոգևոր կամ ժամանակաւոր ուրիշ մէկ իշխանութեան մը երթալու՝ վերի աշխարհքին համար հրամագիր մը ինդրելու: Աս ալ ասանկ պիտի խորհիմ և ասով գոհ պիտի ըլլամ, ու բոլոր ուրիշներն ալ ջերմեռանդութեամբ պիտի յորդորեմ նոյնը ընելու: Աս բանին համար Առաքեալներուն տըւած խրատներուն հետևեցէք, ու անկէ ետև թիւրը չէք կրնար մոլորիլ: Հաւատոյ ու ապաշխարութեան ան պարզ պայմանովը գոհ եղիք, ու ինքը Քրիստոս վկայ է որ պիտի փրկըվիք. «Աստուած է որ կարդարացընէ, սվ է անոր կըղատապարտէ»:

Աս ճառին առջի մասին մէջը յայտ-
 նի գիտցըվեցաւ որ Հռովմայի Պապին
 եկեղեցիին գլուխ՝ ու բնդհանուր եպիս-
 կոպոս ըլլալը բոլորովին անհիմն է :
 Անոր համար ասկէ կը հետեւի որ նոյն
 խօսքն ալ անհիմն է՝ թէ Հռովմայի
 եկեղեցիէն դուրս փրկութիւն չի կայ :
 Անոր համար ամենեւին մէկը թող չի
 վախնայ ան Հռովմայի Պապին սուտ
 սպառնալիքներէն ու անէծքներէն :
 Հայերը ճիշտ Հռովմայեցոց պէս
 բնդհանրական եկեղեցիին մէկ մասն
 են : Աս գիտեմ որ պապականները
 Հայերուն հերձուածող կրկան չեն ,
 սակայն շատ անիրաւ խօսք է ասիկոս ,
 մանաւանդ երբոր պապադաւանն Հայե-
 րը զուրցելու ըլլան : Պապադաւանն
 Հայերն են հերձուածողները : Իրենք
 իրենց մայր եկեղեցիէն զատվեցան ու
 Հռովմայի եկեղեցիին յարեցան : Իուն
 Հայոց եկեղեցին ամենեւին Հռովմայի
 իշխանութեան տակը մտած չէ : Հայ-
 ոց եկեղեցին իր սկիզբէն Հռովմայի

եկեղեցիին պէս մէկ առաքելական ե-
 կեղեցի մըն է . և թէպէտ կաթողի-
 կոսներուն մէկ քանին ժամանակ մը
 հնազանդութիւն ցուցուցին Հռովմա-
 յի , բայց բուն ան բանը հերձուածո-
 ղութիւն էր՝ որ քիչ ատենին մէջ
 շիտկրվեցաւ . ժողովուրդին մեծ մասը
 միշտ ազատ մնաց Հռովմայի Պապէն :
 Հռովմայի եպիսկոպոսը իր բարձր
 իշխանութիւնը պահանջելէն շատ
 ժամանակ առաջ Հայոց եկեղեցին
 հաստատված էր , ու Սուրբ Գիւրգե-
 րու կամ բանականութեան մէջ պատ-
 ճառ մը չի կայ որ Հայ մը կամ որեւի-
 ցէ ազգի Վրիստոնեայ մը համոզէ թէ
 ինքը Պապին հնազանդի : Պապը կրնայ
 մեզի սպառնալ՝ բայց չի կրնար վնա-
 սել : Կրնայ մեզի դէմ իր անէճքնե-
 րուն սպառնալիքները հանել , սակայն
 անոնցմով մեր գլխու մազին մէկն
 ալ չի պիտի վնասվի : Մեզ յաւի-
 տենական կորստեան կրնայ վճռել ,
 սակայն ինքն ալ մեզի պէս ողորմելի

ու մահականացու մէկն է , ու մեզի պէս
 Վրիստոսի ատեանին համար ունի
 տալու : Մեզի պէս ինքը քիչ ժամա-
 նակէն պիտի մեռնի , ու հանդերձեալ
 աշխարքին մէջը ամենեւին իշխանու-
 թիւն չունի : Ուրեմն անոնցմէ չի
 վախնանք որոնք մարմինը կըմեռցու-
 նեն , և անկէ ետև ուրիշ բան չեն
 կրնար ընել . հապա առաւել անկէ
 վախնանք որ կարողութիւն ունի մար-
 մինը ու հոգին մէկտեղ դժոխքին մէ-
 ջը մեռցընելու : Գառաստանին մէջը
 մեզի չի պիտի հարցըվի թէ արդեօք
 շուովմայի Պապին հնազանդեցանք
 մի , հապա պիտի հարցըվի թէ ար-
 դեօք Վրիստոսի հնազանդութիւնը
 ըրինք մի : Ըն է մեր գլուխը , անոր
 պատասխան ունինք տալու , ու մեր ա-
 պաւինութիւնը անով է . ու գիտենք
 որ եթէ իրեն վրայ հաւատք ունենա-
 լով ապրելու ըլլանք , ամենեւին աշ-
 խարհի մէկ զօրութիւնը չի կրնար մեզ
 անկէ զատել :

Հուովմայի եկեղեցիին մէկ նշանա-
 ւոր որոշմունքն ալ աս է՝ որ Սուրբ
 Վերքերը հասարակ ժողովուրդներէն
 կարգիլեն . և աս ալ մեծապայծառ
 վկայութիւն մըն է իրենց հակառակ :
 Տէր Յիսուս Վրիստոսի բոլոր բաժ-
 ները ու բրածները ցորեկվան պայ-
 ծաւ լուսին մէջն էր : Ինքը վկայեց՝
 թէ Նա լոյս եմ աշխարհի . ու նաև ը-
 սաւ որ միայն չարութիւն գործողներն
 են՝ որ խաւարը լուսէն էվել կըսիրեն :

Պապականները միշտ շատ զգուշու-
 թիւն կընեն Մտուծոյ գրված խօսքե-
 րը հասարակ ժողովրդոցը ձեռք չի
 տալու . անոր համար կասկած ու-
 նինք թէ քիչ մը կը վախնան որ գու-
 ցէ բոլոր անոնց բարձր պահանջում-
 ները Մտուածաշունչին մէջը գրված
 չեն գտնըվիր , և հետևապէս նեղու-
 թիւն չի քաշելու համար Մտուածա-
 շունչին համար կըսեն թէ , «Մի դըպ-
 չիք , մի ճաշակէք , ձեռք մի տու-
 նէք» : Ալ իրաւցունէ ասանկ վախն-

բու համար աղէկ պատճառ ունենալ-
նին առջի երեսներէն յայտնի է, ուր
որ ցուցվեցաւ թէ Մատուածաշունչը
ու Պատը ամենեւին իրարու չեն համա-
ձայնիր :

Սակայն Հռովմայի եկեղեցին Մա-
տուծոյ խօսքը հասարակ ժողովուրդ-
ներէն կարգելէ՞ մի : Այս անոր անիրա-
ւութիւն մը ընել չեմ ուզեր . ես ամե-
նեւին անոր վրայօք որեւիցէ կերպով
սուտ վկայութիւն մը ընել չեմ ուզեր :
Ուստի թող կուտամ իրեն որ աս
հարցմունքին վրայով ինքը խօսի :
Տասնըվեցերորդ դարին մէջք Տրի-
դենտեան պապական ժողովը եղաւ :
Հռովմայի Պատը անձամբ հոն չէր ,
սակայն իր փոխանորդները հոն էին ,
ու աղէկ կիմացվի թէ ինքը իր ուղածը
վճուեց հոն : Աոյն ժողովին կոնդակները
իրմէն կնքըվեցան , և ուրիշ ժողովով
մը չի փոխվեցան : Ան կոնդակներուն
մէջէն աս հետեւեալ գրվածքը ու-
նինք : «Որովհետեւ յայտնի է փորձով՝

որ եթէ Մուրբ Վերքերը թող արվին
 ամէն տեղ կարդայվելու աւանց խրո-
 ըութեան ռամկական լեզուով, աղէ-
 կութենէն էվել անկէ վնաս պիտի
 ծագի մարդկանց յանդգնութենէն. ա-
 նոր համար աս բանը եպիսկոպոսին
 կամ հոգևոր զատաւորին թող յանձ-
 նրվի, որ ան թէմի զանրվող քահա-
 նային կամ խոստովանահօրը խորհուր-
 դովը՝ իշխանութիւն ունենան պապա-
 կան հեղինակներէ թարգմանված Մ.ս.
 տուածաշունչը ռամկական լեզուաւ
 կարդալու տալ ան մարդոցը՝ որ իրենք
 կրկարծեն թէ ասանկ կարդալով չէ
 թէ կորուստ հապա ածում պիտի ստա-
 նան հաւատքի և Մ.ստուածաշտու-
 թեան: Մ.ս թոյլտուութեանը թող ա-
 նոնք հրամանագիր ունենան, և ո՛վ որ ա-
 ռանց հրամանագրի համարձակելու
 ըլլայ ասանկ Մ.ստուածաշունչներ կար-
 դալու կամ ունենալու, ան իր մեղքե-
 րուն թողութիւն չի պիտի զանայ մին-
 չի որ անոնք եպիսկոպոսին չի դարձու-

նէ” : Աս ան կոնդակին մէկ թարգմա-
 նութիւնը տրվի . թէ որ հարկաւորեր
 նէ կրնայի անոր բուն Վատիներէնն ալ
 տալ , որ առջիս բաց դրած է : Ահա
 կըտեսնելի թէ աս կանոնը ազգու կեր-
 պով մը ժողովուրդը կարգիլէ Վստու-
 ծոյ խօսքը կարգալէն : Ղ'ջմարիա է
 թէ աս կոնդակը աղասութիւն կուտայ
 Սուրբ Վիրքը կարգալու ամէն անոնց՝
 որոնք կրնան թոյլտուութեան զիր մը
 ստանալ : Սակայն աս ալ ոչինչ բան
 մըն է , ինչու որ ամէն բանէն ետքը
 կրկին բոլորովին եկեղեցականներուն
 կամքին յանձնելաճ է ասանկ հրաման
 տալը . և անիկա ձեռք ձգելուն ճամ-
 բուն մէջը անանկ դժուարութիւններ
 կան , որ գրեթէ բոլորովին անհնարին
 կըլլայ : Իրաւցընէ քիչ մարդիկ կը
 համարձակին խնդրել , ու առաւել
 քիչերը պիտի ստանան ան հարկաւոր
 թոյլտուութիւնը ձեռք ձգել : Սա-
 կայն որեւիցէ ժողով մը կամ Պապ մը
 ինչ իրաւունք ունի հրամայելու՝ թէ

Ինչ կերպով կամ որ մարդը պատի
 Մտուածաշունչը կարգալ : Մտուա-
 ծաշունչը՝ Մտուծոյ խօսքն է, որ մար-
 դոց յանձնըված է : Ինոր մէջը ամե-
 նահարկաւոր բաներու վրայով ամէն
 կեծդանի մարդու Մտուած կըխօսի ,
 և Հռովմայի Պապը մէկ քանիներուն
 Թոյլտուութիւն կուտայ Մտուծոյ լսե-
 լու որոնք իր եկեղացականները յար-
 մար դատած են : Ի յսինքն , ինքը
 Թոյլտուութիւն կընէ Մտուծոյ՝ որ
 իր արարածներէն մէկ քանին խօսի ,
 և մնացածներուն համար ինքը վճուած
 է որ Մտուած ամենեին չի պիտի խօ-
 սի անոնց : Բանին ճշմարտութիւնը ան
 է որ զըուցեցինք . բայց զրեթէ ա-
 նանկ չափազանց ամբարշտութիւն
 մըն է որ աս տեղս զըվելու արժանա-
 ւոր չէ : Վ՛վ է ան որ ասանկ կըհա-
 մարձակի երկինքի Մտուծուն հրա-
 մայեւ , ու անոր զըուցել թէ ինքը
 որի պարտի խօսիւ , ու որի չի խօ-
 սիւ : Սակայն ըսկեցաւ՝ թէ փորձով

ստուգված է որ եթէ Սուրբ Գիւրգեորը
 թող տրվի ամէն տեղ առանց խըտ-
 րութեան կարգացվելու, աղէկութե-
 նէն էվել գէշութիւն պիտի ծագի ան-
 կէ : Ըստ ըսել է թէ Պապը ու Տրի-
 դենտեան ժողովը ստուգած են որ
 Ըստուած աշխարհքին մէջը մէկ գիւրք
 մը հրատարակեց որ յատկապէս իր
 արարածներուն աղէկութեանը համար
 է, սակայն նոյն գիւրքը փորձով գըտ-
 նելեր է որ եթէ ընդհանրապէս կար-
 դացվելու ըլլայ, աղէկութենէն էվել
 գէշութիւն կը հասցունէ եղեր : Ընանկ
 մարդիկներ կան որ ինքըզինքնին Ըս-
 տուծմէ էվել իմաստուն կրնեն, սա-
 կայն անոնց իմաստութիւն ը ոչինչ պի-
 տի ըլլայ :

Թէ որ կուզէ մէկը Տրիդենտեան
 հայրերուն աս այլանդակ զըուցվածքին
 միտքը իմանալ, ես իրեն կրնամ
 զըուցել : Հասարակ ժողովուրդին
 ընդհանրապէս ռամկական լեզուով
 Սուրբ Գիւրգեորը կարդալը իրեն

փորձովը դռներվերէ որ Պատրիարքին ե-
 կեղեցիին շատ վնաս կուտայ : Ա՛յ բա-
 նը միշտ ասանկ եղած է : Թող մէկ
 մարդ մը Աստուածաշունչը մտադրու-
 թեամբ կարդայ , ու շուտով իր
 աչվըները պիտի բացվի , ու պիտի
 տեսնայ թէ ինչպէս անհիմն ու սուտ
 են ան Հռովմայի եկեղեցիին պահան-
 ջումները . ու ան եկեղեցին որչափ
 հեռացած է ճշմարտութենէ : Իրաւ-
 ցրնէ շատ վնասակար է Հռովմայի օ-
 գուտին երբոր ժողովուրդը ընդհանրա-
 քար Սուրբ Գիւրքերը կարդայ ու հաս-
 կրնալու ըլլայ . անոր համար կարգի-
 լին :

Կսեն թէ՛ Սուրբ Գիւրքերը զլիա-
 ւորաբար եկեղեցիին կարգաւորներուն
 ու վարդապետներուն համար սահման-
 ված են , ու անոնք միայն պիտի կար-
 դան ու ժողովուրդին պատմեն : Վա-
 կայն ասկէ առաւել յայտնի բան մը
 չի կայ որ Աստուած Սուրբ Գիւրքերը
 ժողովրդոց դործածութեանը համար

սահմանած է : Ահի փրկիչին զըու-
 ցածները ընդհանրապէս պարզ լե-
 զուով խօսված էին չորս կողմի եղող
 հասարակ մարդոցը . ու հիմայ նոյն
 խօսքերը պահելու համար միայն գըը-
 վելով իրենց նիւթը անանկ փոխվե՞ր
 է մի՞ որ չի յարմարի ան նոյն տեսակը
 մարդոց՝ որոնց աւաջ խօսվեցաւ :
 Ան ժամանակը հասարակ ժողովրդոց
 բոլորովին անվտանգ էր և հիմայ բո-
 լորովին վտանգաւոր է՞ մի :

Նոր Ատակարանի թուղթերը չէ
 թէ եպիսկոպոսներուն ու եկեղեցա-
 կաններուն զրվեր էին , (բայ 'ի Տիմո-
 թէոսի ու Տիտոսի զրված թուղթե-
 րէն ,) հապա ընդհանուր ժողովրդոց :
 Անոնք անշուշտ հասարակութեան գոր-
 ծածութեանը համար ու ռամկական
 ձևով զրվեր էին : (Թէ որ մէկի մը նե-
 ղութիւն չէ նէ , աւաքելական նա-
 մակներուն ամէն մէկին զլուխները
 թող նայի , ու պիտի տեսնայ թէ վե-
 րը յիշված երկուքէն 'ի զատ անոնց

մէկն ալ եկեղեցականի դրված չէ ,
 հապա բոլոր սուրբերուն ու Աստու-
 ծոյ ծառաներուն . ու Պետրոս իրեն-
 ները օտարականներու կը գրէ՝ որոնք
 Միայնի հինգ դաւառներուն մէջը ցըր-
 ված էին : Յոհաննէս աւաքեալը կը
 սէ . «Արգրեմ ձեզի հարեր , կը գրեմ
 ձեզի երիտասարդներ , գրեցի ձեզի
 տղաքներ» , (1 . Յով . ք . 13 .) որ կը
 ցուցնէ թէ ինքը բոլոր աստիճան
 մարդոց դրած է , ու նաև իր զըուցած
 ները յայտնի բոլորին ունակութեանը
 յարմար էր երիտասարդներուն ու
 պզտի տղոց անգամ : Անոր համար չի
 կրնար ասկէ էվել յայտնի բան մը
 ըլլալ , թէ ան նամակները սկիզբէն
 հասարակութեան գործածութեանը
 համար գրված էին : Ի՞նչ որ ան ժամա-
 նակը անոնք հասարակ ժողովրդոց
 ձեռքը յանցնելիլը անխտանգ էր նէ ,
 ինչո՞ւ համար հիմայ ալ միօրինակ ան-
 վտանգ չէ : Ի՞նչ որ զուրյըվելու ըլ-
 լայ թէ ան ժամանակը կենդանի թարգ-

մաններ կային որ Վրխատուի զու-
 ցածներուն ու աւաքելոց թուղթերուն
 միաքր կրքացատրէին, ես կրպատաս-
 խանեմ թէ բուն ան դրված խօսքերը
 որ աւաքելայններուն ձեռօքը ձգվե-
 ցաւ, Վրխատուի ու իր Հոգևով Ալը-
 բով շնչրված ծառաններուն ըրած իսկ
 բացատրութիւնն է փրկութեան ճամ-
 բուն վրայով՝ ընդհանուր ժողովրդոց
 խօսված ու անոնց ընդունակութեանը
 յարմարված: Արքոր Վրխատու իր
 չորս կողմի եղող բազմութեանը փրկ-
 կութեան ճամբան կրցուցունէր, ինքը
 անանկ մութ ու անհասկընալի բառե-
 րով չէր խօսէր՝ որ մէկը հարկաւոր
 ըլլար իր ետեէն երթալու եւ իր մտքը
 ժողովուրդին թարգմանելու: Աւեր-
 բոր աւաքելայնները իրենց թուղթերը
 ընդհանուր հաւատացելայններուն զը-
 րեցին, չըսին որ անոնք բացատրելին,
 հապա միայն եկեղեցիներուն մէջը
 կարդայվին. (ա. թ. 100. է. 27.) ցուցը-
 նելով որ իրենք վստահ էին թէ Վր-

ըխտոսի աւետարանին համար ըրած իրենց բացատրութիւնը մաքուր և պարզ լեզուով եղած էր, որ աղէկ հասկընան անոնք՝ որոնց որ զրված էր :

Չբավիր թէ հիմայ Աստուծոյ խօսքը հասկընալուն մէջը դժուարութիւններ չի կայ, որոնք որ առաքելոց օրերը չի կային : Ահողին՝ եղանակներուն՝ ու սովորութիւններուն մէջի տարբերութիւնը՝ Սուրբ Վիրքերուն զանազան տեղերը մեզի մութ կըրցուցունեն, որոնք անշուշտ անոնց յայտնի էին՝ որոնց որ զրվեր էին : Սակայն փրկութեան վերաբերեալ ամէն մէկ բան յայտնի է : Աւ թէ որ մէկ մարդ մը կամ թէ մարդոց ժողով մը զրուցելու ըլլայ թէ իրենք Աստուծոյ կողմանէ իշխանութիւն առած Աստուածաշունչին թարգմաններն են մեզի համար, կաղաչենք անոնց որ իրենց ասանկ մէկ կարգ մը ունենալնուն վկայականները մեզի ցուցունեն, ու մենք անոնց կըհաւատանք : Չէ նէ մենք մե-

դի կըքնենք Սուրբ Գիւրքերը , համարձակութիւն ունենալով ան խոստումէն՝ որ Յակոբ . ա . 5 . համարին մէջը գրված է . « Թէ որ ձեզմէ մէկը խմաստութենէ պակասած ըլլայ , Թող խնդրէ Մատուծմէ՝ որ ամէնուն առատապէս կուտայ՝ ու չի նախատեր , և պիտի տրվի իրեն » : Մուսկէլ կընարենք լուսոյ ու օգնականութեան համար Մատուծոյ նայելու իր խօսքերը աղէկ հասկընալու համար , քան Թէ ուրիշ մէկու մը՝ իբրև մէկ անախալ Թարգմանի մը :

Շիտակը՝ ամենեւին մէկ եկեղեցի մը վախնալու չէ Մատուծոյ խօսքը ընդհանուր հասարակութեան մէջը հրատարակելէն , հասրա ան միայն Թող վախնայ որ ժողովուրդը խաբելով կապրի , ու ինքրդինքը կըմեծցունէ : Մատուծաշունչը բոլոր իր զօրութիւններովը մաքուր ու սուրբ է . սակայն խաբէութիւնը կըյանդխմանէ , կեղծաւորութիւնը կըյայտնէ , ու մը Թութեան ամպերը կըփարատէ :

Աստուծոյ անհուն խնաստութեան
 մէկ գործն էր որ ան Վրլամ խօսքը
 մեղի տրվեցաւ : Բասուած մարդկային
 սրտին խաբէութիւնը ու խորին զէ-
 շութիւնը աղէկ գիտէր : Ինքը ճշմա-
 րիտ եղած պատմութիւնները բերնէ
 բերան անցնելով որչափ զիւրու-
 թեամբ փոխվիլը , ու նաև մարդկանց
 յաջորդական ազգին մէջի գտնելող
 աւանդութեանց անստուգութիւնը ա-
 ղէկ գիտնալովը , չէր կրնար բուն իր
 յաւիտենական ճշմարտութիւնը ա-
 սանկ փոփոխութեան վտանդի մէջ
 ձգել : Ինքը՝ ամէն մարդուն աչքին
 առջևը եղող , միշտ ապրող ու ամէն
 մարդու մօտ գտնելող հաստատուն ու
 անփոփոխելի կանոնի մը հարկաւորու-
 թիւնը աղէկ գիտէր , անոր համար
 իր Սուրբ Վերքերը մեղի տուաւ՝ իբ-
 րև ասանկ կանոն մը : Նաև յատուկ
 մէկ խնաստութիւն էր որ անիկա՝ այ-
 սինքն իր Սուրբ Վերքը հասարակաց
 գործածութեանը յարմարեց , ու ոչ

Թէ մութ ու գաղտնի զրուցվածքներով
 կղալած պահէց , որ միայն ի խոնական
 ներք կարող ըլլային հասկընալու .
 քանզի ասանկ ռամկական ձևով դըր
 ված՝ անիկա միշտ արդէլք մը պիտի
 ըլլայ խաբէքայ ու փառասէր մարդոց :
 Հիմայ Թէ որ մէկ մարդ մը մեզի գալու
 ըլլայ , և ուզէ որ ճշմարտութիւնը
 մեզի ճանչցընէ , միայն մեզի հարկ է
 որ անոր զրուցածները Սուրբ Գրքին
 հետ բաղդատենք : Մեր մի միայն ա
 պահով կանոնը ան Սուրբ Գիրքն է ,
 ու անիկա Մտտուած ամէն մարդուն
 գործածութեանը համար տրված է ,
 որ անով բոլոր վարդապետութիւննե
 րը գտնանք . Թէ արդէօք Մտտուծմէ
 են մի : Դնոր համար մենք ազատ
 ենք ամէն մարդուն քարոզութիւնը Մտ
 տուծոյ Սուրբ Գրքին հետ քննելու :
 Մէկ հոգևով Սրբով շնչոված մա
 տենազիր մը Բերիացիք կըզովէր ,
 (Վորժ, Ժէ. 11.) ինչու որ միայն ականջով
 լսածներնին չէին ընդունէր , Պօղոսին

* Եւ Շ իղային զըուցածները անգամ ,
 հապա ամէն օր Սուրբ Գիրքերը կը
 քննէին զխոնալու թէ անոնց ըսածը
 անա՞նկ է մի :

Խորայեւթայիներուն հրամայիեցաւ
 որ մէկ մարդու մը մտիկ չընեն , որ
 Մատուծմէ արդէն իրենց յայտնըլած
 ճշմարտութիւններուն զէմ կըխօսի ,
 թէ և իր զըուցածները հաստատելու
 համար հրաչքներ ալ ընելու ըլլայ .
 (Թ. () Եւր. 1, 2, 3) : Մասնկ ալ մեր
 պարտաւորութիւնն է որ ամէն մէկ
 ճշմարտութիւնը Մատուծոյ յայտնու
 թեանը քով բերենք ու անոր հետ
 բաղդատենք : Եւ շխարհի վրայ մէկ
 իշխան մը չի կայ որ իշխանութիւն
 ունենայ յափշտակել հասարակ ժո
 ղովրդոցմէ աս իրաւունքը և ազատու
 թիւնը որ ունին իրենց լսած վարդա
 պետութիւնները Սուրբ Գրքին հետ
 բաղդատելու համար : Իրաւցընէ ,
 թէ որ երկինքէն հրեշտակ մը մեր
 առջին երևալու ըլլայ , ու ըսէ թէ
 10 է

ինքը Մատուճմէ խօսք բերած է մեղի ,
 ան ատենը անգամ մեղի հարկ է որ ան-
 նիկա Սուրբ Գրքին հետ բաղդա-
 տենք , ու թէ որ անոր դէմ մէկ բան
 մը կայ նէ անիկա մերժենք : Ինչու որ
 Պօղոս ըսաւ , « Թէ որ մենք , կամ
 երկինքէն հրեշտակ մը մեր քարոզա-
 ծէն աւելի աւետարանը քարոզելու
 ըլլայ նէ ձեզի , նզովեա՛լ ըլլայ » -
 (Գաղաթ . Կ . 9) :

Պօղոս Տիմոթէոսը կը գովէր Սուրբ
 Գիրքերը իր մանկութենէն հետէ
 սորվելուն համար , « որոնք » կըսէ ա-
 ռաքեալը , « կրնան իմաստուն ընել
 քեզ փրկելու » Բրիտոս Յիսուսի
 վրայ եղած հաւատքովը » : Ու նաև
 կըսէ . « Են ամէն գիրքերը Մատու-
 ճոյ շունչն են . և շահաւոր սորվեցու-
 նելու համար , յանդիմանելու համար ,
 շիտկելու համար , ու արդարութեան
 խրատելու համար , որ Մատուճոյ մար-
 դը կատարեալ ըլլայ՝ ամէն բարի
 գործքերու մէջ հասաւտոված » : Բ .
 Տէ՛յ . 4 . 15—17 :

Ու թէ որ Տիմոթէոս իր տղայու
 թեան ժամանակը Սուրբ Գիւրգիորը
 կրցաւ սորվիլ նէ՛ ուրեմն ուրիշներն
 ալ նոյն տարիքին մէջը կրնան սոր-
 վիլ . ու թէ որ Լստուածաշունչին
 ճշմարտութիւնները բաւական պարզ
 են տղոց համար հասկընալու նէ՛ ուրե-
 մըն անոնք ընդհանրաբար բոլոր ժողո-
 վըդոց գործածութեանը համար ալ
 պարզ ու պայծառ են :

Պօղոս (Լստեսացոյ ի . 17 . համա-
 րին մէջը) կըսէ թէ՛ « Լուէք հոգիին
 թուրը որ Լստուծոյ խօսքն է » : Լսի-
 կա բոլոր հաւատացեալներուն զուր-
 ցըվեցաւ . սակայն աս յորդորանքին
 ինչպէս կրնայ հնազանդըվիլ , թէ որ
 ամէնուն ալ հրաման չի կայ Լստուծոյ
 խօսքը ընդունելու նէ : « Լմէն բան
 փորձեցէք » , կըսէ Պօղոս թեսաղոնի-
 կեցոց , « ու ան որ բարի է ընդունե-
 ցէք » : « Միբեւիներ՝ ամէն հոգիի
 (վարդապետի) մի՛ հաւատաք , հապա
 հոգիները փորձեցէք թէ Լստուծմէ՛

են մի . ինչու որ՝ աշխարհիս վրայ շատ սուտ մարդարէներ ելած են” . (Թ . 3 . 1) : Սակայն աս բանը մեզի ինչպէս հնարաւոր կրնայ ըլլալ , թէ որ ան Հռովմայի քարոզիչներուն ամէն մէկ մեզի զրուցածներուն աւանց փորձելու հաւատալու ըլլանք :

Բոլոր հրէից պարտականութիւնն էր աւանց խտրութեան օրէնքը իրենց տանը մէջը ունենալը՝ ու սրաի մտօք անիկա իրենց զուկրներուն սորվեցընելը . (Թ . () Երեսայ . 7 , 9 .) ուրեմն որչափ աւաւել հարկաւոր է որ բոլոր Քրիստոնեաները ան աւետարանին փառաւոր ճշմարտութիւնը կարդան ու իրենց զուկրներուն սորվեցունեն :

Ասկից մեծ հատոր մը կրնար գրուել ուրիշ շատ պատճառներ ցուցընելով , ան Հռովմայի եկեղեցիին պահանջմունքները չքնդունելու համար : Սակայն ինչ որ հիմայ զուրցըվեցաւ նէ թող բոլոր խոհեմ մարդիկ կարդան ու աղէկ խորհին կըուեն , ու

Թէ որ ասոնցմով չեն բաւականանալ
նէ վճիռ մը Թող չի տան , մինչև որ
ասոնցմէ զօրաւոր ճշմարտութիւններ
տրվի իրենց :

Ասիկա գրողը ամենեւին չուզեր որ
բոլոր աշխարհի մէջ մէկ մարդու մը
կամ մէկ ժողովուրդի մը վնաս ընէ :
Մինչև անգամ Հռովմայի եկեղեցիին
համար ուրիշ բաղձանք չունի , հասկա
որ անոր անդամները իրենց սխալմունք
ներէն դառնան ու աւետարանին ամէն
մէկ շնորհքովը զարդարվին : Հարկ էր
աս բաներուն վրայօք խօսիլ , ինչու
որ շատերը տգիտութեամբ անանկ
սլահանջմունքներով խաբված են , ու
րոնք բոլորովին սուտ են , ու անանկ
բան չի կայ . ու նաև անանկ սպառ
նալիքներով վախցրված են՝ որոնք ա
մենեւին ՚ի գործ չեն կրնար դրվիլ :
Ուրեմն Թող ամէն մարդ առանց վա
խի ինքրզինքին համար քննէ , ու Աս
տուծոյ Հոգին բոլորը Յիսուսի ճըշ
մարտութիւնը գիտնալու առաջնորդէ :

2 50

2 55

6 25

6 11

6 25

6 25

6 80

6 75

7 5

067	725	175	
<u>40</u>	50	155	
000	175	<u>330</u>	
012	200	300	
88	150	840	
58	200	150	
	<u>000</u>	<u>970</u>	
	00		
567	555	100	290
<u>295</u>	85	60	186
061	26	180	<u>110</u>
75	012		
30			

1870
 1871
 1872

712

Wm. West 1850

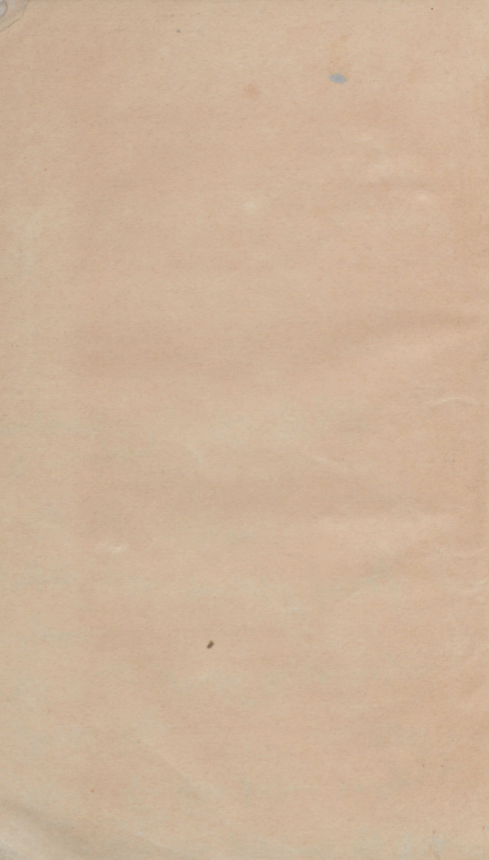
to Mr. Wm.

of the ...

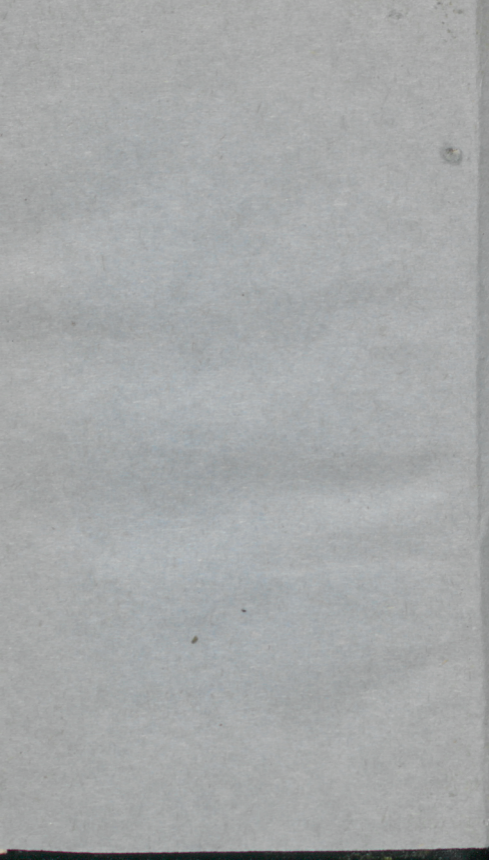
of the ...

of the ...

of the ...

« Ազգային գրադարան

NL0109449

